Bellarmin R.

20 tekt

1892. I. 12.

№ 25

Teolog. pol. 8458

KATECHIZM RZYMSKI
abo
KROTKA NAUKA KATOLICKA
Wszystkim Chrześcianom do zbawienia naypotrzebnieysza,

Po Włosku z roskazu Oyca Swiętego KLEMENSA osmego przez ROBERTA BELLARMINA Kardynała, Arcybiskupa Kapuańskiego w Rzymie

WYDANA,
Przez MARCINA SZYSZKOWSKIEGO Biskupa natenczas Łuckiego po Łaćinie

PRZETŁUMACZONA,
y
KROLEWICOWI WŁADYSŁAWOWI

DEDYKOWANA,
Teraz po Polsku dla zrozumienia wszystkich, osobliwie Katolickiey Młodźi

PRZEŁOZONA
Przez X. JANA POSZAKOWSKIEGO *Societatis JESU* Teologa.

---

w Wilnie w Drukarni J. K. M. Akademickiey Soc: JESU Roku Pańskiego 1752.

Marci cap: 10. verſu 14.

Dopuśććie maluśkim przychodźić do mnie, á nie brońćie im przyſtępu do mnie: abowiem takich jeſt Krolеſtwo niebieſkie: mowi Syn Boży, Ktorego Oćiec przedwieczny roſkazał nam ſłuchać *Matt: 17. v. 5.* mowiąc: *Ten jeſt Syn moy ukochany, w ktorym mam upodobanie, jego ſłuchayćie.* A Pan JEZUS mowi do Uczniow ſwoich y ich Naſtępcow; *Lucæ 10. v. 16. Kto was ſłucha, mnie ſłucha.* y *Matt: 18. v. 17. Ktoby Kośćioła nie ſłuchał, niech będźie tobie jako poganin y jawnogrzeſznik.*

NOTA BENE.

Ten KATECHIZM dźieli śię na pięć Częśći abo Rozdźiałow:

Pierwſzy naukę podaje o WIERZE.

Drugi o NADZIEI, y o co mamy Pana Boga prośić.

Trzeći o MIŁOSCI Boga y bliźniego, ktora śię wydaje w zachowaniu przykazań Bożych.

Czwarty o SAKRAMENTACH od Chryſtuſa Pana poſtanowionych na udźielenie nam łaſk Bożych z zaſług JEZUSOWYCH.

Piąty o Powinnośćiach ſprawiedliwośći Chrześćiańſkiey.

NB. P. tu znaczy Pytanie, abo kweſtyą. O. Odpowiedź, abo Reſpons. Gdy piſzę *cap:* Q. abo q. odſyłam ćię do Rozdźiału y pytania: naprzykład *vide cap: 2.* Q. abo q. 10. to jeſt: patrz w Rozdźiale 2. w pytaniu 10.

ROZ-

ROZDZIAŁ PIERWSZY
O Wierze.

1. *Pytanie abo Kweſtya.* NN. Czy jeſteś ty Chrześćianinem?
Odpowiedź abo Reſpons: Jeſtem z łaſki Bożey.

2. P. Czemu przydajeſz z łaſki Bożey?
O. Bo nie z moich zaſług, ani z zaſług inney jakiey kreatury, ale jedynie z łaſki P. naſzego JEZUSA Chryſtuſa jeſtem Chrześćianinem.

3. P. Kto śię ma nazywać Chrześćianinem?
O. Ten, ktory będąc ochrzczony, wyznawa wiarę y prawo Chryſtuſowe.
O prawie Chryſtuſowym potym śię będźie mowiło *Cap:* 4. á teraz

4. P. Na czym naybarźiey zawiſła Wiara Chrześćiańſka?
O. Na tych dwoch nayprzednieyſzych tajemnicach: Naprzod: że Bog jeſt jeden we trzech Oſobach: Powtore: że Syn Boży ſtał śię Człowiekiem, y za nas na krzyżu umarł.

5. P. Jako to Bog we trzech Oſobach jeſt jeden?
O. Bo w Bogu jedno jeſt Boſtwo, jedna natura, jedna eſſencya abo iſtność, jednaż Wſzechmocność, jednaż madrość, jednaż dobroć &c.

6. P. A jakże ty wyznawaſz, że w Bogu ſą trzy Perſony abo Oſoby, ponieważ w nim jeſt jedna natura y iſtność?
O. Bo jednaż natura y iſtność Boſka ma w ſobie trzy Perſony abo Oſoby między ſobą rożne, ktore nazywają śię Bog Oćiec, Bog Syn, y Bog Duch Swięty.

7. P. Czemu te trzy Perſony abo Oſoby Boſkie ſą rożne między ſobą?
O. Bo Bog Oćiec nie ma początku, y od żadney Oſoby nie pochodźi. Bog Syn pochodźi, y rodźi śię przed wieki od Boga Oyca: á Bog Duch Swięty pochodźi od Boga Oyca y od Boga Syna.

NB. Doctioribus poſtea explicabitur, & ratio dabitur diſtinctionis Perſonarum in Deo: nempe: quia ubi intercedit relatio producentis &

 pro-

producti, ibi est realis distinctio. Sed in Deo inter Personas intercedit relatio producentis & producti: nam Pater per generationem producit Filium, & rursus Pater unà cum Filio per spirationem producit Spiritum Sanctum. Ergo est realis distinctio inter Personas Divinas.

8. P. Co trzymasz y wierzysz o wćieleniu y śmierći Syna Bożego?

O. To trzymam y mocno wierzę, że Syn Boży, ktory jest druga Osoba Troycy Przenayświętszey, będąc przed wieki Bogiem, stał się w czaśie Człowiekiem, y w ćiele ludzkim na krzyżu umarł na zbawienie nasze.

§. 1. *O znaku Krzyża świętego, abo o przeżegnaniu śię.*

9. P. Jakim znakiem te nayprzednieysze wiary naszey tajemnice wyrażasz?

O. Znakiem Krzyża świętego, żegnając śię, w Imię Oyca, y Syna, y Ducha Swiętego.

10. P. Jakim to sposobem? wyłoż nam jaśniey.

O. Naprzod: żegnając śię, wyznawam jedność Boga, to jest: że Bog jest jeden Stworzyćiel nieba y źiemi; gdy mowię w Imię, nie w imiona. A gdy mowię Oyca, y Syna, y Ducha Swiętego, wyznawam Troycę Przenayświętszą, to jest: trzy Osoby Boskie, Boga Oyca, Boga Syna, y Boga Ducha Swiętego: ktore trzy Persony abo Osoby są jeden Bog Stworzyćiel nieba y źiemi.

Powtore: żegnając śię, wyznawam wćielenie y śmierć na krzyżu Syna Bożego.

11. P. Jako żegnając śię, wyrażasz wćielenie Syna Bożego?

O. Oto tak: Gdy żegnając śię, rękę prawą od czoła niosę pod pierśi, mowiąc: y Syna, przez to oświadczam śię przed niebem y źiemią, że mocno wierzę y wyznawam, że Syn Boży wtora Osoba Troycy Przenayświętszey, będąc prawdźiwym przed wieki Bogiem, w czaśie w żywoćie Przenayczystszey Dźiewicy MARYI przyjął naturę ludzką, y stał się Człowiekiem.

12. P. A jako wyznawasz śmierć na krzyżu Zbawićiela naszego, gdy śię żegnasz?

O.

O. Gdy śię żegnam, prawą moję rękę od czoła niosę pod pierśi, ztamtąd też rękę przenaszam na lewe ramię, á z prawego ramienia też rękę przenaszając na ramię prawe, czynię abo wyrażam krzyż. Przez co oświadczam śię, że tenże Zbawićiel świata Pan nasz JEZUS Chrystus umarł na krzyżu, aby nas od śmierći wieczney wybawił.

13. P. Co jeszcze krom tych dwoch pomienionych tajemnic, żegnając śię wyrażasz znakiem Krzyża świętego?

O. Gdy żegnając śię, rękę moję prawą kładę na czele, mowiąc: w Imię Oyca, przez ten znak wyrażam y wyznawam, że jako głowa ludzka jest pierwszym członkiem całego ćiała, tak Bog Oćiec jest pierwsza Osoba Troycy Przenayświętszey, y nie ma inszego *principium* abo początku, od ktoregoby pochodźił; á od niego pochodźi Bog Syn, y Bog Duch Swięty.

14. P. Jeszcze co wyznawasz żegnając śię?

O. Gdy też rękę od lewego ramienia przenaszam na prawe, mowiąc: y Ducha Swiętego, przez to wyznawam, że Bog Duch Swięty, ktory jest spolna Boga Oyca, y Boga Syna miłośćią, przez łaskę swą poświęcającą przeniosł nas z lewicy przeklęctwa, abo potępienia, na prawicę błogosławieństwa, abo zbawienia wiecznego, to jest: od śmierći wieczney na żywot wieczny.

Nie trzeba też ganić y Ruśi, ktora żegnając śię przenasza rękę z prawego ramienia na lewe, mowiąc: *y Swiatoho Ducha*: bo może przez ten znak wyrażać, że Duch Swięty od żydow, ktorzy przed zaprzeniem śię Chrystusa byli u Boga po prawicy, łaskę swą przeniosł do narodow, ktorzy przedtym byli dla swego bałwochwalstwa na lewicy u Boga: to jest: że przedtym podlegali gniewu y przeklęctwu Boskiemu, á teraz przez łaskę Boską poświęcającą przenieśieni są na prawicę, to jest: do błogosławieństwa Boskiego.

15. P. Czemu przeżegnawszy śię, na końcu przydajesz Amen?

O. To czynię w dwojakiey sygnifikacyi, ktorą ma to słowo Hebrayskie Amen.

Naprzod:

Naprzod: to słowo po Hebraysku toż samo znaczy, co po Łaćinie *fiat:* niech śię tak stanie: abo niech tak będźie: y tak mowiąc Amen, oświadczam śię przed Bogiem, że to wszystko, co jestem, co żyję, co myślę, mowię, czynię, niech będźie w Imię Oyca, y Syna, y Ducha S. to jest: niech wszystko będźie na cześć, na chwałę y na miłość, abo z miłośći Boga w Troycy jedynego, Oyca, Syna, y Ducha S.

Powtore: to słowo Amen znaczy też toż samo, co zaprawdę tak jest: y w tym sensie mowiąc Amen, oświadczam śię przed Bogiem, że mocno wierzę y wyznawam to wszystko, czego Kośćioł S. naucza o Bogu w Troycy świętey jedynym, y o wćieleniu, y o śmierći Syna Bożego, że zaprawdę nieomylnie tak jest, a nie inaczey: y za tę prawdę gotow jestem żyćie me położyć, y krew moję przelać.

16. P. Czemu mowiąc Amen, bijesz śię w pierśi?

O. Dla tego, że bićiem w pierśi, chcę wyraźić affekt serca mojego, na oświadczenie, że z całego serca wierzę to wszystko, y applikuję abo przywłaszczam sobie wszystkie zasługi żyćia y śmierći Zbawićiela naszego, począwszy od wćielenia, aż do śmierći jego na krzyżu podjętey: ktore tajemnice wyraźiłem żegnając śię. *q.* 10. & 11. & 12.

17. P. Kiedy powinniśmy żegnać śię?

O. Przed każdą znacznieyszą akcyą, sprawą, robotą, abo uczynkiem. Naprzykład: skoro rano ze snu śię ocknę, zaraz powinienem myśl y serce moje podnieść do Boga, y przeżegnać śię: także przed każdą modlitwą, przed czytaniem, przed nauką, przed każdą robotą znacznieyszą, przed jedzeniem, przed pićiem, wychodząc z domu, wyjeżdżając w drogę &c. także gdy śię co strasznego trafi, naprzykład: gdy grzmi, gdy błyskawica zaświeći, gdy pioruny biją: gdy nieprzyjaćiel napadnie.

18. P. To widzę, żegnanie śię jest krotkie wyznanie Wiary Chrystusowey?

O. Tak jest: y oraz jest intencya, abo kierowanie wszystkich naszych spraw y uczynkow w Imię abo na cześć y na chwałę Boga w Troycy Swiętey jedynego.

§. 2.

§. 2. *O Składźie Apostolskim.*

19. P. Powiedz nam: ktore jest dłuższe wyznanie Wiary Chrystusowey?

O. Skład Apostolski: Wierzę w Boga Oyca wszechmogącego &c. Niech zmowi całe *Credo.*

20. P. Kto nauczył nas tego Składu Apostolskiego?

O. Swięći Apostołowie: y dla tego ten Skład zowie śię Apostolski, y zawiera w sobie dwanaśćie artykułow według liczby dwunastu Apostołow.

21. P. Co te dwanaśćie Artykułow w sobie zawierają?

O. Niemal to wszystko, cokolwiek Chrześćianin powinien wyraźnie wierzyć, y wyznawać o Bogu, y Kośćiele Chrystusowym.

22. P. Ktore Artykuły Składu Apostolskiego są o Bogu, á ktore o Kośćiele Chrystusowym?

O. Ośm pierwszych Artykułow są o Bogu, á ostatnie cztery są o Kośćiele Chrystusowym, abo przynamniey śćiągają śię do Kośćioła Chrystusowego.

23. P. Nim przystąpim do wykładu Artykułow składu Apostolskiego, pytam śię: Czy toż samo jest wierzyć co? wierzyć w co? y wierzyć komu? Naprzykład: Czy toż samo jest wierzyć Boga, wierzyć w Boga, y wierzyć Bogu?

O. Nie jest toż samo. Bo wierzyć co, jest wierzyć, że ta rzecz jest, ktorą abo co wierzę. Naprzykład: Wierzyć Boga, jest to wierzyć, że Bog jest. Wierzyć w co, jest to nie tylko wierzyć, że ta rzecz jest; ale też jest oraz w tey rzeczy wszelką swoję ufność y nadźieję pokładać. Naprzykład: gdy mowię Wierzę w Boga: jest to toż samo, co mowić: Wierzę, iż Bog jest, y w nim całą moję ufność y nadźieję pokładam. Wierzyć komu, jest to wierzyć jaką rzecz, że wiary godna osoba to powiedźiała: abo jest wierzyć osobie mowiącey, ktora prawdę mowi. Naprzykład: Wierzę Bogu, że dusza nasza jest nieśmiertelna, bo to Pan Bog powiedźiał y nam oznaymił, ktory nie

może

może inaczey mowić, tylko prawdę: bo Pan Bog ani ſam śię nie może omylić w jakiey rzeczy, ani kogo innego nie może omylić abo oſzukać. Wierzyć tedy komu jeſt dać wiarę oſobie mowiącey godney wiary, że to tak jeſt, jak ona mowi.

24. P. Teraz już pytam śię: ktory jeſt pierwſzy Artykuł Składu Apoſtolſkiego?

O. Wierzę w Boga Oyca wſzechmogącego Stworzyćiela nieba y źie- (mi.

25. P. Co przez te ſłowa rozumieſz y wierzyſz?

O. Ja mocno wierzę y wyznawam, że Bog jeſt jeden, y w nim całą moję ufność y nadźieję pokładam, y dla tego mowię: Wierzę w Boga; á potym mowię Oyca: bo mocno wierzę y wyznawam, że pierwſza Oſoba Troycy Przenayświętſzey jeſt Bog Oćiec Syna ſwego jedynego ſpołiſtotnego przed wieki rodzący. Powtore: Wierzę, że Pan Bog jeſt Oycem wſzyſtkich dobrych Chrześćian przez łaſkę: iż nas przez łaſkę ſwą poświęcającą przyſpoſobił ſobie za ſynow, y odrodźił we Chrzćie świętym na żywot wieczny. Potrzećie: Bog jeſt Oycem wſzyſtkich innych rzeczy przez ſtworzenie: bo on wſzyſtkim kreaturom dał byćie y jeſteſtwo. A ten Bog jeſt wſzechmocny: bo może wſzyſtko uczynić, co śię mu podoba, y w ſamey rzeczy uczynił, y ſtworzył z niczego niebo, źiemię, y wſzyſtkie rzeczy, ktore w nich ſą, tak żyjące, jako y nieżyjące; tak widome, jako y niewidome, jacy ſą Anjołowie, y duſze ludzkie.

Tu trzeba wyłożyć, co to jeſt wierzyć, á co wyznawać?

Wierzyć jeſt akt wnętrzny na rozumie y na woli: á wyznać jeſt akt powierzchowny, wyznać przed ludźmi uſty y mową; jako mowi Apoſtoł *Rom:* 10. *v.* 9. *Jeśli wyznaſz uſty twemi, á ſercem uwierzyſz, zbawion będźieſz*, y *Matt:* 10. *v.* 32. *Kto mnie wyzna przed ludźmi, y ja go wyznam przed Oycem moim, ktory jeſt w niebieśiech.*

26. P. Ktory jeſt wtory Artykuł ſkładu Apoſtolſkiego?

O. Y w JEZUSA Chryſtuſa Syna jego jedynego Pana naſzego.

27. P. Co przez te ſłowa rozumieſz y wierzyſz?

O. Ja wierzę w JEZUSA Chryſtuſa, y w nim wſzelką moję ufność y nadźieję pokładam, mocno wierząc y wyznawając, że on jeſt jedynym y ſpołiſtotnym Synem Boga Oyca przed wieki od niego urodzonym, y jeſt prawdźiwym Bogiem, wiecznym, nieſkończonym, wſzechmocnym, Stworzyćielem y Panem naſzym, y wſzelkiego ſtworzenia zarowno jako y Bog Oćiec.

28. P. Co znaczy JEZUS?

O. To Imię z Hebrayſkiego tłumaczy śię Zbawićiel, jako wyłożył Anjoł Jozefowi Oblubieńcowi Nayświętſzey Panny MARYI *Matt:* 1. *v.* 21. *On bowiem zbawi lud ſwoy od grzechow ich.* Bylić wprawdźie Jezuſowie y w ſtarym teſtamenćie, jako to Jozue, abo Jezus ſyn Nawe, naſtępca Moyzeſza, Jezus ſyn Jozedeka naywyżſzy Kapłan żydowſki po niewoli Babilońſkiey, Jezus ſyn Syracha, ktory napiſał *Eccleſiaſticum* księgę Kanoniczną: ale ći imieniem tylko byli zbawićielami, á nie rzeczą ſamą, chyba figurę niejaką nośili Zbawićiela.

29. P. Co znaczy Chryſtus?

O. Po Grecku znaczy Pomazańca, abo pomaſzczonego: bo był prawdźiwie od Boga Oyca nie oleykiem jakim ſtworzonym, ktory nazywamy *Chriſma*, ale Duchem Swiętym namaſzczony na trojaki urząd: Prorocki, Kapłańſki, y Krolewſki. Abowiem

Naprzod: *był Prorokiem* w nauczaniu tajemnic y woli Boſkiey: co jeſt urząd Proroka, jako ſam P. Bog do Moyzeſza mowi *Deuter:* 18. *v.* 18. *Wzbudzę im Proroka, ... y włożę ſłowa moje w uſta jego, y opowiadać im będźie wſzyſtko, cokolwiek mu roſkażę.* Y *Iſaiæ* 61. *v.* 1. *Duch Pańſki nade mną, przeto iż mię Pan pomaśćił, y poſłał mię na opowiadanie ćichym, abym leczył ſkruſzonych w ſercu, abym opowiadał więźniom wypuſzczenie y zamkniętym otworzenie, abym opowiadał rok błagania Pana, abym poćieſzył wſzyſtkich ſmutnych.*

Powtore: był y jeſt naywyżſzym Kapłanem. Urząd Kapłańſki jeſt ofiarować Bogu, y modlić śię do Boga za lud, jako naucza Apoſtoł *Hebr:* 5. *v.* 1. *Każdy Kapłan bywa poſtanowion: aby ofiarował dary y*

ofiary za grzechy, ktoryby ubolewać mogł nad temi, ktorzy nie wiedzą y błądzą: y dla tego powinien ofiarować za lud. &c. Co oboje Chrystus wypełnił. Bo naprzod ofiarował Bogu ofiarę krwawą na krzyżu, śiebie samego wydając na zabićie: y tę ofiarę raz sprawował: bo tą jedną ofiarą doskonałe nam sprawił odkupienie, y drugi raz Chrystus nas nie odkupuje, ani umiera, teraz zaś Chrystus jako Naywyższy Kapłan według porządku Melchizedecha codźień przez usługę swoich Kapłanow ofiaruje śiebie samego nie krwawie w ofierze Mszy świętey pod przypadłośćiami chleba y wina: Co śię sprawuje na pamiątkę krwawey ofiary raz na krzyżu sprawioney. *Sed hæc doctrina reservanda doctioribus.* Powtore: modlił śię Chrystus za grzesznikami, y teraz śię modli, jako mowi Apostoł *Rom:* 8. *v.* 34. *Chrystus JEZUS na prawicy Bożey śiedźi, y wstawia śię za nami.*

Potrzećie: Chrystus jest namaszczony na urząd Krolewski, jako sam mowi przez usta Dawida *Ps.2.v.6. Ja zaś postanowiony jestem od niego Krolem nad Syonem gorą świętą jego:* to jest: nad Kośćiołem S. Katolickim. Krola zaś funkcya jest: rządźić swoim krolestwem, bronić swoich poddanych, zawojowanych od nieprzyjaćioł odyskiwać, państwo swe rozszerzać, potrzeby poddanych opatrywać, zasłużonym nagradzać, złych karać &c. Co wszystko Chrystus czyni: bo rządźi swoim Kośćiołem, ktory jest krolestwem jego, wewnątrz przez łaski y oświecenia, á powierzchownie przez Namiestnikow swoich; broni nas od duszných nieprzyjaćioł, zawojowawszy szatana, z niewoli jego nas wyrwał, krolestwo swe rozszerza przez posłańcow swoich mężow Apostolskich, opatruje poddanych swoich wszelką do zbawienia suffcyencyą w Swiętych Sakramentach, dobrym niebem nadgradza, á złych piekłem karze. *Sed & hæc non statim proponenda rudibus pueris.*

30. P. Czemu Pan JEZUS osobliwie nazywa śię Panem naszym?

O. Ze nie tylko przez stworzenie, ale też y przez odkupienie został Panem naszym.

31. P.

31. P. Ktory jest trzeći Artykuł składu Apostolskiego?

O. Ktory śię począł z Ducha S. narodźił śię z MARYI Dźiewicy.

32. P. Co w tym Artykule wierzysz y wyznawasz?

O. Ja mocno wierzę y wyznawam, że JEZUS Chrystus nie tylko jest prawdźiwym Bogiem, ale też jest y Człowiekiem prawdźiwym. Bo będąc przed wieki Bogiem, przyjął wczaśie naturę ludzką z nayczystszey Dźiewicy MARYI mocą Ducha S. poczęty w jey żywoćie: y tak według człowieczeństwa narodźił śię w czaśie z Matki bez Oyca, jako według Bostwa przed wieki narodzony jest od Oyca bez Matki.

33. P. Ktory jest czwarty Artykuł składu Apostolskiego?

O. Umęczon pod Pontskim Piłatem, ukrzyżowan, umarł y pogrzebion.

34. P. Co w tym Artykule wierzysz y wyznawasz?

O. Ja mocno wierzę y wyznawam, że JEZUS Chrystus dla zbawienia ludzkiego ćierpiał ćięszkie męki w Jerozolimie za panowania Poncyusza Piłata Gubernatora Jerozolimskiego.

35. P. Na co Apostołowie w swoje wiary wyznanie, abo *w Credo* włożyli Poncyusza Piłata poganina?

O. Na to, ażeby wierny mogł sprawę dać niewiernemu, iż Chrystus Pan był na świećie, y tak wiele, á tak wiele ćierpiał tego, y tego czasu, za panowania tego y tego, dla pewnieyszey wiadomośći. Co zwykli czynić wszyscy dźiejow Pisarze.

36. P. Coż P. JEZUS ćierpiał za panowania w Jerozolimie Piłata?

O. Lubo całe życie Pana JEZUSA było ustawicznym ćierpieniem: bo skoro był w żywoćie Matki swey poczęty, zaraz śię ofiarował Bogu Oycu przedwiecznemu na wszelkie zelżywośći, utrapienia, y męki; skoro śię urodźił, niemal zaraz od Krola Heroda był szukany na śmierć, y tak Pan JEZUS maluśki muśiał być unieśiony do Egiptu, y tam śię kryć. Z Egiptu powroćiwszy ubogie żyćie prowadźił w Nazarećie pod posłuszeństwem S. Jozefa y MARYI Panny Matki swojey przez lat trzydźieśći, y będąc Stworcą nieba y źiemi miany był za prostego rzemieślnika: potym opowiadając Ewangelią, tak wiele

prac,

prac, trudow, ſatyg, á do tego y zelżywośći, potwarzy, prześladowania wyćierpiał na ſławie, na honorze, y tak wiele razy chćieli Faryzeuſzowie, y inſza ſtarſzyna żydowſka o śmierć go przyprawić; ále nie mogli: bo śię ſam Pan JEZUS jeſzcze nie chćiał wydać na śmierć, aż przyſzła godźina naznaczona od Oyca: tedy ſam śię dobrowolnie ofiarował.

Y tak na końcu żyćia ſwego był od Judaſza zdraycy żydom za trzydźieśći ſrebrnikow zaprzedany, od niegoż pocałowaniem wydany, od Roty żołnierſkiey poimany, zwiazany, prowadzony do Arcykapłanow żydowſkich, naprzod do Anaſza, potym do Kaifaſza, od ktorych był examinowany, od Malchuſa ſługi Arcykapłańſkiego pięśćią w gębę uderzony, tamże przez cała noc nagrawany, ſzydzony, wyśmiany, oczy zawiazawſzy w kark y w twarz bity, policzkowany, poſzyikowany, y upluwany, nazajutrz przed Piłatem ſtawiony, niewinnie oſkarżony, od Piłata do Krola Heroda poſłany, od Heroda y jego woyſka wyśmiany, w ſzatę białą obleczony do Piłata odeſłany, z roſkazu Piłata ubiczowany, od żołnierzy w ſzatę purpurową przyobleczony, ćierniem ukoronowany, po ſzyderſku za Krola żydowſkiego witany, trzćiną w głowę bity, w tey poſtaći od Piłata ludowi ukazany, na wołanie żydowſkie na śmierć oſądzony, na gorze Kalwaryi do krzyża między dwoma łotrami przybity, y na śmierć zamordowany, po śmierći włocznią w bok przebity, tegoż dnia z krzyża zdjęty, w grobie z ſkały wykutym od Nikodema y Jozefa z Arimatei położony y pogrzebiony.

37. P. Na co Pan JEZUS tak wiele ćierpiał?

O. Aby nas od niewoli wieczney wykupił y zbawił.

38. P. Ktoż był nas w niewolą wieczną zaprzedał?

O. Grzech pierworodny, ktory w Adamie popełniliśmy, y wſzyſtkie grzechy naſze uczynkowe ćięſzkie, w tęż niewolą nas wprawują.

39. P. Czy nie mogłże Adam ſam przez śię, abo za niego inſze jakie ſtworzenie, naprzykład Anjoł, dość uczynić ſprawiedliwośći Boſkiey. y tak nas od wieczney niewoli odkupić, y zjednać nam grzechow odpuſzczenie?

O. Zadną miarą, żadna kreatura nie mogła doſyć uczynić ſprawiedliwośći Boſkiey za grzech ćięſzki przećiwko nieſkończonemu Majeſtatowi Boſkiemu popełniony. Bo tym więkſzy grzech jeſt, im więkſzey godnośći Oſoba przezeń jeſt znieważona y obrażona, jako widźim między ludźmi: więkſza rzecz jeſt, gdy ſługa obraźi Pana, niż ſobie rownego, więkſza, gdy Xiążęćia, Krola &c. Pan Bog zaś jeſt godnośći nieſkończoney, á wſzyſtkie ſtworzenia ſą ſkończone, y prawie niczym ſą względem zacnośći Boſkiey, zatym nikt nie mogł doſtatecznie dość uczynić za obelgę Bogu uczynioną. Zatym gdy Bog domagał śię od człowieka nagrody ſwego honoru zelżonego przez pychę, y nieposłuſzeńſtwo ſwego lichego ſtworzenia, trzeba aby ſam Bog ſtał śię Człowiekiem, y tak będąc Człowiekiem y Bogiem rownym Bogu, położył nagrodę nieſkończoną za obrażony Majeſtat nieſkończony.

40. P. Ponieważ człowiek nie mogł dość uczynić za ſwoy grzech, á jednak Pan Bog chćiał go zbawić, czy nie mogłże mu winy darować bez tak głębokiego uniżenia Syna ſwego, y bez jego ćierpienia tak wielu mąk?

O. Mogł wprawdźie to uczynić: ale to nie byłoby doſyć uczynić ſprawiedliwośći Boſkiey, ale byłoby to zmiłować śię nad człowiekiem, jemu darmo przebaczając winę, y jego do pierwſzey łaſki przyimując: ale ſprawiedliwość Boſka ſwegoby prawa nie otrzymała. Y coby pomyślili Anjołowie? jakby wſzyſtkie kreatury zniosły zniewagę Bogu Panu ſwemu Naywyżſzemu przez nędznego człowieka uczynioną, gdyby przez cała wieczność czym rownym, abo więkſzym zniewaga jego nie była nagrodzona? Gdyby to uſzło człowiekowi, y gdyby tak łacna była mizerney lepianki z Stworcą ſwoim ugoda, á ktoby śię tak dalece bał Boga? Boſka tedy mądrość nie chćiała tak z człowiekiem poſtąpić, ale znalazła ſpoſob miłośierdźie ſwe z ſprawiedli-

wiedliwośćią pogodźić y złączyć. Co uczyniła, gdy Pan Bog y miłośierdźie ſwe nad ludźmi uczynił, y nader obfitą nagrodę, abo ſatysfakcyą wźiął, gdy Syn Boży, ſtawſzy śię Człowiekiem jako jeden z ludźi, ale godnośćią Oſoby ſwey będąc rowny Oycu, przyjął na śię ludzkie winy, za ktore nieſkończoney wagi ſwe zaſługi Bogu Oycu ofiarował.

A do tego gdyby był Pan Bog łaſkawie bez żadnego nagrodzenia, y ſatysfakcyi człowiekowi pierworodny grzech odpuśćił y darował, nie mielibyśmy tak wiele pożytkow, jak wiele teraz mamy, gdy za nas Chryſtus dość uczynił zaſługami żyćia y śmierći ſwojey.

41. P. Ktoreż mamy pożytki z zaſług żyćia y śmierći Chryſtuſowey?

O. 1. Gdyby Syn Boży nie ſtał śię Człowiekiem, y za nas nie ćierpiał, będąc wielkiemi grzeſznikami, nie mielibyśmy tak wolnego y beſpiecznego przyſtępu do Boga, jaki teraz mamy, jako nas ubeſpiecza kochanek Pana JEZUSA Jan Swięty *1. Joan: 2. v. 1.* tak do nas wſzyſtkich piſząc: *Synaczkowie moi, to wam piſzę, abyśćie nie grzeſzyli. Ale jeśliby kto zgrzeſzył, mamy Adwokata, abo Wſtawićiela śię za nami u Oyca JEZUSA Chryſtuſa ſprawiedliwego, ktory jeſt ubłaganiem za grzechy naſze, á nie tylko za naſze, ale y za całego świata.* Ile razy tedy grzeſznikućieka śię do zaſług Chryſtuſowych, oſobliwie w przyjęćiu Swiętych Sakramentow, zawſze ma prawo do otrzymania odpuſzczenia ſobie grzechow, za ktore Adwokat y Paręcznik naſz Chryſtus obfićie dość uczynił. Przeto napomina nas S. Paweł Apoſtoł *Hebr: 4. v. 16. Przyſtąpmyż z ufnośćią do tronu łaſki, abyśmy otrzymali miłośierdźie y znaleźli łaſkę na pomoc naſzę czaſu pogodnego,* przez Pana naſzego JEZUSA Chryſtuſa.

Powtore: co niegdyś Kain powiedźiał o ſwoim grzechu *Gen: 4. v. 13. Ze większa jeſt nieprawość moja, niżeli żebym mogł zaſłużyć na odpuſzczenie jey:* Toby śię mogło mowić o każdym grzechu, gdyby Chryſtus nie dość uczynił za grzechy naſze. Teraz zaś po dość uczynieniu przez mękę Chryſtuſową, niezbożnaby rzecz była tak rozu-

rozumieć, y tak roſpaczać. Bo dość uczynienie Chryſtuſowe rośćiąga śię do wſzyſtkich grzechow, choćby naywiękſzych y nayſromotnieyſzych, za ktore grzeſznik żałuje y ſpowiada śię ich według poſtanowienia Chryſtuſowego.

Trzeći pożytek z śmierći y z męki Chryſtuſowey jeſt nieſkończony ſkarb zaſług jego, zkąd każdy może brać y czerpać, wiele chce. Naſze dobre uczynki przez śię nie zaſługowałyby nic na żywot wieczny, gdyby ceny nie brały z zaſług Chryſtuſowych, y gdyby z niemi nie były złączone: á teraz gdy śię naſze uczynki zaſługami Chryſtuſowemi poświęcają, choćby były przez śię podłe, zaſługują na żywot wieczny: jako naprzykład w Imię Chryſtuſowe, abo z miłośći ku Bogu *podać pragnącemu kubek zimney wody,* upewnia Chryſtus, mowiąc *Matt: 10. v. 42. Zaprawdę powiadam wam, że nie ſtraći zapłaty ſwey.* Ztąd Chryſtus nazywa śię winną maćicą, á my latoroślami abo gałąſkami, ktoreby uſchły, y żadnegoby nie rodźiły owocu, gdyby nie ćiągnęły w śię wigoru z ſwego drzewa; to jeſt z Chryſtuſa, y gdyby śię nie ożywiały łaſką Bożą poświęcającą, daną nam z zaſług Zbawićiela naſzego.

42. P. Ponieważ Chryſtus jeſt Oſoba Boſka godnośći nieſkończoney, toć akcye y ſprawy jego były waloru y ceny nieſkończoney, ktore cenę ſwoję biorą od godnośći oſoby?

O. Tak jeſt: każda akcya Chryſtuſowa zaſługująca była nieſkończoney ceny.

43. P. Toć P. JEZUS każdą ſwoją akcyą mogł nas odkupić, y dość uczynić ſprawiedliwośći Boſkiey: na coż mu było tak wiele ćierpieć? czy nie dośćże mu było ſtawſzy śię Człowiekiem, zań śię pomodlić, abo akt jaki pokory, uniżenia śię w oſobie grzeſznikow uczynić?

O. Prawda to, że Chryſtus każdą ſwą akcyą mogł dość uczynić za grzechy całego świata: ale śię on tym niekontentował, á to z tych racyi:

Naprzod: że luboby y tym ſpoſobem Pan Bog nam nieſkończoną miłość pokazał; my jednak tey miłośći nie poznalibyśmy tak, jako

teraz poznawamy, gdy wierzemy, że tak wiele za nas Zbawićiel nasz ćierpiał. Czy byłobyż tak wiele męczennikow, ktorzy z ochotą na wszystkie męki za Chrystusa śię ofiarowali? Czy byłoby tak wiele Wyznawcow, ktorzy ćiało swe włośiennicami, postami dla Chrystusa trapili, gdyby przed oczyma swemi nie mieli przykładu męki Chrystusowey?

Powtore: aby pokazał ludźiom ćięszkość obrazy Boskiey, y ćięszkość złośći grzechow naszych. Bo gdyby Pan Bog kontentował śię jednym aktem, naprzykład przeproszeniem swego Majestatu przez Chrystusa uczynionym, niktby z ludźi grzesznych nie doćiekł ćięszkośći y złośći grzechow swoich.

Potrzećie: aby nam dał przykład pokuty za grzechy nasze: On za cudze tak wiele ćierpiał, á my czemu za własne nie mamy z nim ćierpieć? ile gdy powiedźiał Apostoł *Rom: 8. v. 17. Jeśli z nim ćierpiemy, z nim też y uwielbieni będźiemy.*

Poczwarte: aby nam zostawił skarb zasług swoich nieskończonych nader obfitych zawartych w Sakramentach, z ktoregobyśmy skarbu czerpali łaski Boże na odpuszczenie grzechow, na poświęcenie uczynkow naszych, aby były przyjemne Bogu.

Popiąte: aby pokazał, jak drogo mamy szacować zbawienie nasze, ktore Panu JEZUSOWI tak wiele kosztowało. &c. &c. *Sed hæc potiùs explicanda in concione intelligentioribus, quàm pueris in catechismo nondum horum capacibus.*

44. P. Jeszcze śię można spytać: Czemu Pan JEZUS obrał sobie śmierć krzyżową?

O. Dla tego, że była nayprzykrzeysza y nayzelżywsza: bo w starym zakonie był każdy za przeklętego miany, ktory wiśiał na drzewie. *Deut: 21. v. 23.* A to Chrystus Pan uczynił dla tego, że przeklęctwo nam należące na śię przyjął, jako mowi Apostoł *Galat: 3. v. 13. Chrystus nas wykupił od przeklęctwa zakonu, stawszy śię za nas przeklęctwem, aby w Chrystuśie JEZUSIE błogosławieństwo Abrahamowe przyszło do narodow.*

45. P.

45. P. Gdy Pan JEZUS umarł, Dusza rozstała śię z Ciałem: á z Bostwem czy rozstała śię?

O. Nie rozstała śię, ani śię rozłączyła z Bostwem tak Dusza, jako y Ciało Chrystusowe. Bo Syn Boży co raz na śię przyjał, nigdy tego nie opuśćił. Gdy Dusza Chrystusowa przez śmierć była rozłączona od Ciała, ani Ciało, ani Dusza nie była odłączona od Bostwa, ale y Ciało umarłe, y Dusza Chrystusowa była Bogiem prawdźiwym.

46. P. Ktory jest piąty Artykuł składu Apostolskiego?

O. Zstąpił do piekłow, trzećiego dnia zmartwychwstał.

47. P. Co w tym Artykule wierzysz y wyznawasz?

O. Ten Artykuł dwie rzeczy nam do wierzenia podaje. A tak naprzod: wierzę y wyznawam, że Pan JEZUS skoro na krzyżu umarł, zaraz według Duszy swey ubostwioney zstąpił do piekłow, to jest: do otchłani Oycow świętych Patryarchow, y Prorokow, y wszystkich w Bogu umarłych w starym testamenćie, ktorzy oczekiwali wybawienia swego przez Messyasza. Tę otchłań nazywa Chrystus Łonem Abrahamowym, iż w niey dusze sprawiedliwych jako na łonie odpoczywały na obietnicy Abrahamowi daney o wybawieniu ztamtąd przez Messyasza według proroctwa Zacharyasza *C. 9. v. 11. Ty we krwi testamentu twego wypuśćiłeś więźniow twoich z jeźiora, w ktorym nie masz wody.* Też otchłań S. Piotr nazywa ćiemnicą abo więźieniem 1. *Petri 3. v. 19.* mowiąc: *W ktorym też (duchu) szedszy Chrystus przepowiadał duchom tym, ktorzy byli w ćiemnicy: ktorzy niekiedy niewierni byli, kiedy czekali ćierpliwośći Bożey za czasu Noego, gdy korab budowano.*

Powtore: wierzę y wyznawam, że Chrystus zruinowawszy tę otchłań abo ćiemnicę, y ztamtąd dusze sprawiedliwych wyprowadźiwszy, trzećiego dnia w Niedźielę tryumfator nad śmierćią y piekłem, mocą swoją zmartwychwstał w uwielbionym ćiele mającym niewypowiedźianą piękność y te cztery przymioty abo *dotes:* to jest: jasność, szybkość, subtelność y niećierpiętliwość: *Claritatē, agilitatem, subtilitatem & impassibilitatem.* C 48. P.

48. P. Czemu Pan JEZUS w uwielbionym ſwym Ciele zoſtawił rany w ręku, w nogach, y w boku?

O. Wiele było przyczyn zoſtawienia tych ran. *Naprzod:* ażeby utwierdźił Uczniow ſwoich w wierze, że prawdźiwie zmartwychwſtał w tymże Ciele, w ktorym dla nas rany poniosł, ztąd Apoſtołom rozumiejącym, że ducha widźieli, ukazał im ſwe rany, y kazał im ihc śię dotykać na dowod, że był w prawdźiwym Ciele. *Powtore:* żeby te rany były dowodem miłośći jego ku narodowi ludzkiemu. *Potrzećie:* żeby były wiecznym znakiem zwyćięſtwa y tryumfu. *Poczwarte:* żeby jako naſz Pośrzednik prezentował je Oycu ſwemu, za nami go błagając. *Popiąte:* aby nas do podobney miłośći pobudźił. *Poſzoſte:* abyśmy w tym życiu mieli ućieczkę do jego ran jako do obronnych fortec. *Pośiodme:* abyśmy w niebie w wieczney chwale z oglądania ich mieli wieczną poćiechę.

49. P. Ktory jeſt ſzoſty Artykuł? (cego.

O. Wſtąpił na niebioſa, śiedźi na prawicy Boga Oyca wſzechmogą-

50. P. Co w tym Artykule wierzyſz y wyznawaſz?

O. Ja wierzę y wyznawam, że Pan JEZUS po zmartwychwſtaniu ſwoim jeſzcze tu na tym świećie przez czterdźieśći dni zabawiwſzy śię, często śię Uczniom ſwoim pokazując, y z niemi rozmawiając o kroleſtwie Bożym, to jeſt: nauczając ich, jako mieli rządźić Kośćiołem Bożym, y ſprawować Sakramenta, potym zaprowadźiwſzy ich na gorę oliwną, ztamtąd w gorę śię podniosł, y błogosławiąc im, w aſyſtencyi Anjołow y duſz z otchłani wyprowadzonych wſtąpił do nieba, y uśiadł wyżey nad wſzyſtkiemi chorami Anjelſkiemi na prawicy Boga Oyca wſzechmogącego, to jeſt: w rowney chwale, czći, y władzy z Oycem, jako Pośrzednik, Parącznik, Opiekun, y Obrońca naſz, y jako Rządca y jednowładzca nieba, y źiemi, y wſzyſtkich rzeczy. Y tak jako nie było na źiemi poniżenia rownego poniżeniu Chryſtuſowemu, tak też w niebie nie maſz wywyżſzenia więkſzego nad wywyżſzenie Zbawićiela naſzego, jako mowi S. Paweł *Philip: 2. v. 9.*

v. 9. Chryſtus będąc rowny Bogu wyniſzczył śiebie ſamego; przyjąwſzy postać ſługi, ſtawſzy śię podobny ludźiom; y poſtawą naleźiony jako Człowiek: ſam śię poniżył, ſtawſzy śię posłuſznym aż do śmierći, á śmierći krzyżowey: dla tego też Bog wyſoce go wyniosł.

51. P. Dla czego Pan JEZUS wſtąpił do nieba?

O. Dla wielu racyi: 1. Aby śię wroćił do Oyca, ktory go posłał. *Joan:* 16. *v.* 7. 2. Aby pokazał, że jego kroleſtwo nie było z tego świata. 3. Aby nam zesłał Ducha Swiętego. 4. Aby nam w niebie gotował mieyſce. *Joan:* 14. *v.* 2. 5. Aby śię do Oyca przyczyniał za nami. 1. *Joan:* 2. *v.* 1. *Hebr:* 7. *v.* 25. *ibid: cap:* 9. *v.* 24. 6. Abyśmy go w niebie ſzukali, y tam nadźieje naſze obracali. Bo jako mowi S. Leo Papież: *Dokąd uprzedźiła chwała Głowy, tam też nadźieja wzywa członki tey Głowy.* Przeto napomina nas Apoſtoł *Coloſs: 3. v. 1. Jeśli weſpoł powſtaliśćie z Chryſtuſem, gornych rzeczy ſzukayćie, gdźie Chryſtus na prawicy Bożey śiedźi. O te śię ſtarayćie, y żądzami waſzemi do tych śię unaſzayćie, ktore ſą wzgorę, to jeſt: w niebie, nie ktore ſą na źiemi.*

52. P. Ktory jeſt śiodmy Artykuł ſkładu Apoſtolſkiego?

O. Ztamtąd ma przyiść ſądźić żywych y umarłych.

53. P. Co przez te słowa wierzyſz y wyznawaſz?

O. Ja wierzę y wyznawam, że Pan JEZUS na końcu świata zſtąpi z nieba w wielkiey chwale y mocy na ſąd powſzechny, na ktorym będźie ſądźił wſzyſtkich ludźi, z ktorych każdego oſądźi według ſpraw jego, jako śię kto ſprawował tu żyjąc w ćiele, czy dobrze, czy źle. Ktorzy dobrze na świećie żyli, uſłyſzą od Chryſtuſa owę poćieſzną y pożądaną ſentencyą, abo wyrok: *Matt: 25. v. 34. Przychodźćie błogosławieni Oyca mego, ośiągniyćie kroleſtwo niebieſkie wam od poſtanowienia świata nagotowane.* A ktorzy źle żyli, y bez pokuty w grzechu śmiertelnym umarli, uſłyſzą od ſprawiedliwego Sędźiego ow ſtraſznieyſzy nad wſzyſtkie pioruny dekret: *Precz ode mnie przeklęći! idźćie w ogień wieczny, ktory jeſt nagotowany djabłu y Anjołom jego.*

54. P.

54. P. Z czego nas Chryſtus będźie ſądźił?

O. Z całego żyćia naſzego, cośmy zgrzeſzyli myślą, mową, uczynkiem, opuſzczeniem dobrych uczynkow, przećiwko Bogu y bliźniemu od wźięćia rozumu aż do śmierći.

55. P. Na co ma być ſąd powſzechny, gdyż każdy bywa oſądzony na ſądźie partykularnym, oſobnym, abo pojedynkowym zaraz po śmierći ſwojey?

O. Na to: *Naprzod:* Aby Chryſtus wſzyſtkim, y nieprzyjaćiołom ſwoim, ktorzy nim wzgardźili, pokazał śię być Bogiem, Panem y Naywyżſzym wſzyſtkich Sędźią: y natenczas to, ſprawdźi śię owo co rzekł Bog Oćiec do Chryſtuſa *Pſ.* 109. *Siedź na prawicy moyey, aż położę nieprzyjaćioł twoich podnożkiem nog twoich.*

Powtore: Aby omylne ſądy ludzkie poprawił. Teraz ludźie opak ſądzą: złych chwalą, dobrych ganią y potępiają: natenczas obaczym, kto chwały, á kto nagany był godźien: Teraz bogatych, we wſzyſtko opływających mają za ſzczęśliwych, á wzgardzonych u świata mają za nieſzczęśliwych: natenczas inaczey będą ſądźić, gdy nędzni potępieńcy na śię narzekać będą *Sap:* 5. *v.* 3. *O my ſzaleni! mieliśmy ich życie za głupſtwo! á oto ſą policzeni między Synami Bożemi!* &c.

Potrzećie: Sąd partykularny nie był zupełny: *bo naprzod:* Na pojedynkowym ſądźie duſza tylko była ſądzona, y oſądzona abo na chwałę, abo na karę, á ćiało, ktore z duſzą robiło, tak zaniechane jeſt: przeto y ono powinno odebrać ſwoję nagrodę, abo karę. *Powtore:* na pojedynkowy ſąd nie byli adcytowani *Complices,* to jeſt ći, ktorzy dopomagali teyże roboty, abo przyczyną y okazyą byli do złego abo do dobrego. Na powſzechnym zaś ſądźie wſzyſcy razem ſtaną, Rodźicy z ſynami, ktorym nie dali dobrey edukacyi, dla ktorych dobra źiemſkie nieſłuſznie zbierali, á o wieczne nie dbali. Staną Panowie z ſługami y poddanemi ſwojemi, Nauczyćiele z uczniami, Plebani z parafianami ſwemi, Kaznodźieje z ſłuchaczami jak im dopomogli do zbawienia? czy nie byli przyczyną potępienia?

56. P.

56. P. Jakie znaki poprzedzą ſąd oſtateczny?

O. *Naprzod:* Przyidźie Antychryſt, ktory będźie panował pułczwarta lata (*tempus, tempora, & dimidium temporis. Dan:* 7. *v.* 25. *& ibid: c.* 12. *v.* 7. *& v.* 11. *od czaſu znieśienia uſtawiczney ofiary dni tyśiąc dwieśćie y dźiewięćdźieśiąt,* to jeſt: lat pułczwarta) uczyni śię Bogiem, y wielu zwiedźie.

Powtore: Przyidą Enoch y Eliaſz, ktorzy żydow y innych ludźi do pokuty y do Chryſtuſa przywiodą.

Potrzećie: Po niejakim czaśie od zabićia Antychryſta *Dan:* 12. *v.* 12. to jeſt: po dni tyśiąc trzyſta trzydźieśći pięć zaczną śię pokazywać znaki na ſłońcu, księżycu, y gwiazdach, to jeſt: ſłońce y księżyc śię zaćmi, gwiazdy zdadzą śię z nieba padać: co widząc ludźie od ſtrachu ſchnąć będą.

Poczwarte: Ogniem cały świat ſpłonie, á tak wſzyſcy ludźie pomrą.

Popiąte: Pan Bog rozeſzle Anjołow ſwoich po całym świećie z trąbą, y wielkim głoſem zawołają: *Powſtańcie umarli; á przychodźćie na ſąd.* Na ten głos źiemia zadrży, y wyda umarłych ſwoich: każda duſza odbierze własne ſwe ćiało Boſką mocą z prochu źiemi, w ktory śię było obroćiło, wſkrzeſzone, y w momenćie ſtawiona będźie na mieyſcu ſądu.

Poſzoſte: Wyſypie śię z nieba wielkie woyſko Anjołow, ktorzy w ręku będą nieśli inſtrumenta męki Pańſkiey, oſobliwie krzyż, na ktorym Chryſtus odkupienie naſze dokończył.

Posiodme: Za woyſkiem Anjołow tuż przybędźie Chryſtus w świetnym obłoku, koronę na głowie noſząc jako znamię Krolewſkiey y Kapłańſkiey mocy; w ręku, w nogach, y w boku mając blizny ran pięknięy nad wſzyſtkie dyamenty świecące śię.

Poosme: Przybywającego Chryſtuſa ſprawiedliwi już w ćiałach uwielbionych z tryumfem ſpotkają 1. *Theſs:* 4. *v.* 16.

Podźiewiąte: Chryſtus na wſpaniałym tronie uśiądźie: ſprawiedliwych poſtawi po prawicy ſwojey, á nieſprawiedliwych po lewicy

wicy poſtawią w ćiałach ſmrodliwych y brzydkich: ktorzy od ſtrachu drżąc wołać będą: *Gory przywalćie nas, pagorki przykryićie nas:* lecz na roſkaz Sędźiego Chryſtuſa zamilknąć muſzą.

57. P. Gdźie ten ſąd odprawować śię ma?

O. Poſpolite jeſt Oycow Swiętych zdanie, że na dolinie Jozafata (tak nazwaney od wſpaniałego grobu temu Krolowi tam wyſtawionego) między Jerozolimą y gorą Oliwną. *Jöel. 3. v. 1.* gdźie Chryſtus mękę ſwoję zaczął w ogrodźie *Gethſemani*, y tamże z gory Oliwney do nieba wſtąpił.

58. Co rozumieſz przez żywych y umarłych?

O. Rozumiem to, że Chryſtus będźie ſądźił y nas, ktorzy żyjemy, y tych, ktorzy przed nami pomarli. Wſzyſcy jednak przed ſądnym dniem pomrą, gdy świat ogniem ſpłonie: á potym zmartwychwſtawſzy na ſąd ſtaną. Powtore: przez żywych mogą śię rozumieć ſprawiedliwi żyjący łaſką Bożą na żywot wieczny, á przez umarłych umarli duchownie przez nieprzyjaźń z Bogiem: bo choć y ći żyć w prawdźie będą, ale to ich żyćie, jeſt raczey śmierćią wieczną, niż żyćie.

59. P. Ktory jeſt oſmy Artykuł ſkładu Apoſtolſkiego?

O. Wierzę w DUCHA Swiętego.

60. P. Co o Duchu Swiętym wierzyſz? wyłoż nam to obſzerniey.

O. Ja wierzę mocno w Ducha Swiętego, ktory jeſt trzećia Oſoba Troycy Przenayświętſzey, y w nim wſzyſtkę nadźieję moję pokładam, mocno wierząc, iż Bog Duch Swięty pochodźi od Boga Oyca, y od Boga Syna, będąc ſpołeczną obudwuch miłośćią, y jeſt we wſzyſtkim rowny Oycu, y Synowi: to jeſt: że jeſt Bogiem prawdźiwym, wiecznym, nieſkończonym, wſzechmocnym, Stworzyćielem, Ożywićielem, Oświećićielem, y Panem wſzyſtkich rzeczy, zarowno, jako Bog Oćiec, y Bog Syn.

61. P. Ktory jeſt Artykuł dźiewiąty?

O. Swięty Kośćioł Katolicki, Swiętych obcowanie?

62. P. Co w tym Artykule wierzyſz o Kośćiele Chryſtuſowym?

O. Ja

O. Ja mocno wierzę, że jeſt jeden Kośćioł od Chryſtuſa Pana na Pietrze S. ufundowany: to jeſt, jedno zebranie abo zgromadzenie po całym świećie w jednośći wiary wſzyſtkich wiernych Chrześćian pod Paſterſtwem abo rządem Naſtępcy Piotra Swiętego zoſtających, ktorzy będąc ochrzczeni wierzą y wyznawają wiarę, y prawo Chryſtuſowe według wykładu Namieſtnikow Chryſtuſowych.

63. P. Czemu ten Kośćioł Chryſtuſow nazywa śię Swiętym?

O. *Naprzod:* dla tego, że ten Kośćioł ma głowę świętą, to jeſt: ſamego Pana naſzego JEZUSA Chryſtuſa, ktory jeſt Swięty nad Swiętemi, y zrzodło wſzelkiey świątobliwośći, z ktorego wſzelka świątość abo poświęcenie wypływa, y na cały Kośćioł ſpływa.

Powtore: że ten Kośćioł ma wielu Swiętych, ktorzy w łaſce Boſkiey żyją, żyli, y w niey umarſzy, wieczney w niebie chwały nabyli przez Pana naſzego JEZUSA Chryſtuſa.

Potrzećie: że ten Kośćioł ma Wiarę świętą, Prawo święte, Sakramenta święte, naukę S. ſpoſoby S. do nabyćia kroleſtwa niebieſkiego.

64. P. Czemu ten Kośćioł nazywa śię Katolickim?

O. Dla tego, że jeſt powſzechnym: bo Katolicki y powſzechny tożſamo znaczy. Powſzechnym zaś dla tego śię zowie, że wſzyſcy Katolicy wſzyſtkich wiekow y krajow powſzechnie jednakowo wierzą y trzymają, jako naucza y podaje Namieſtnik Chryſtuſa P. Naſtępca Piotra S. ktoremu Chryſtus polećił całą trzodę ſwoję: *Paś owce moje.*

65. P. Czemu Kośćioł Katolicki nazywa śię Apoſtolſkim w ſkładźie Konſtantynopolſkim?

O. Ze jeſt od Swiętych Apoſtołow ufundowany ich nauką y krwią przelaną, y że od czaſow Apoſtolſkich dotychczas trzyma śię ich nauki y ſukceſſyi Biſkupow, poczynając od ſamey Stolicy Piotra S. ktoremu Chryſtus po zmartwychwſtaniu ſwoim, owce ſwe do paſzenia polećił, aż do terazniey ſzego Biſkupa Rzymſkiego: jako mowi S. Auguſtyn: *lib: contra Epiſt: Manich: c. 4.*

66. P. Co wierzyſz przez te słowa: Swiętych obcowanie?

O. Wie-

O. Wierzę *naprzod:* że święći Chrześćianie, to jeſt: w łaſce Bożey tu jeſzcze na tym świećie żyjący, mają między ſobą społeczność modlitw y Sakramentow, uczeſtnictwo dobrych uczynkow: jako w ćiele ludzkim zdrowie jednego członka, jeſt dzrowiem y drugich częśći tegoż ćiała. Ztąd Dawid mowi: *Uczeſtnikiem jeſtem wſzyſtkich bojących śię ćiebie Panie.* Ztąd y my modlemy śię ſpolnie za wſzyſtkich *Oycze naſz! odpuść nam naſze winy, &c.*

Powtore: Wierzę, że też mamy uczeſtnictwo y z Swiętemi Bożemi, w niebie już z Chryſtuſem krolującemi. Bo jako naucza S. Paweł *Hebr: 12. v. 22. Nie przyſtąpiliśmy do gory materyalney ogniem pałający, wichrem, mgłą y burzą ſtraſzney - - - aleśmy przyſtąpili do gory Syońſkiey, y miaſta Boga żywego Jerozolimy niebieſkiey, y do wiela tyśięcy zgromadzonych Anjołow, y do Kośćioła pierworodnych, ſpiſanych w niebie, y do Boga Sędźiego wſzyſtkich, y do duchow Sprawiedliwych doſkonałych, y do JEZUSA Pośrzednika nowego teſtamentu, y do pokropienia krwią lepiey wołającą niżeli Ablową.*

67. P. Jakież mamy uczeſtnictwo z SS. Bożemi w niebie krolującemi?

O. To uczeſtnictwo abo obcowanie wzajemne jeſt: My Swiętych Bożych wzywamy, to jeſt: ich prośiemy, aby śię modlili za nami do Boga, á oni wſtawiają śię za nami do Boga, proſząc o te dary, ktorych my żądamy. Bo jeżeli ludźi wiernych jeſzcze na tym świećie żyjących prośim o modlitwy, y to jeſt dobra y przyjemna przed Bogiem Zbawićielem naſzym, jako upewnia S. Paweł *1. Timoth: 2. v. 3.* Czemu nie możem prośić Swiętych Bożych, ktorych prożba za nami, daleko Zbawićielowi naſzemu jeſt przyjemnieyſza jako przyjaćioł Boſkich wieczną miłośćią, y przyjaźnią z nim złączonych: y jeżeli modłitwa żyjących na źiemi nie czyni krzywdy pośrzednictwu Chryſtuſowemu; za co ma czynić modlitwa w niebie żyjących? S. Paweł jeſzcze na tym świećie w nawracaniu pogan pracujący, tak śię modli do Rzymian jeſzcze w tym ćiele żyjących *Rom: 15. v. 30. Proſzę was braćia, przez Pana naſzego JEZUSA Chryſtuſa, y przez*

miłość Ducha S. abyśćie mię wſpomagali w modlitwach waſzych za mną do Boga, abym był wyzwolon od tych, ktorzy niewiernemi ſą w Judzkiey źiemi, y aby uſługi mojey ofiara była Swiętym przyjemna w Jerozolimie; abym z weſelem do was przyſzedł za wolą Bożą. Gdybym trochę co odmieniwſzy, tęż ſamę modlitwę adreſſował do Swiętych w niebie krolujacych, zacobym uwłoczył pośrzednictwu Chryſtuſowemu, á adreſſujac do źiemian S. Paweł nie uwłaczał? *Vide c. 5. q. 6. & 7.*

68. P. Ktory jeſt Artykuł dźieśiąty?

O. Grzechow odpuſzczenie.

69. P. Co temi słowy wierzyſz y wyznawaſz?

O. Wierzę y wyznawam, że w Kośćiele S. Katolickim jeſt prawdźiwe odpuſzczenie grzechow przez przyjęćie Sakramentow Chrztu y Pokuty, w ktorych łaſka Boſka poświęcajaca, abo uſprawiedliwiajaca wlewa śię na duſze naſze, ktora człowieka grzeſznego czyni ſprawiedliwym, świętym y Bogu miłym; z ſyna zatracenia czyni ſynem Bożym przyſpoſobionym, y dźiedźicem kroleſtwa niebieſkiego. A to ſprawuje z poſtanowienia y z zaſług Chryſtuſowych.

70. P. Ktory jeſt Artykuł jedenaſty?

O. Ciała zmartwychwſtanie.

71. P. Co w tym Artykule wierzyſz y wyznawaſz?

O. Ja mocno wierzę y wyznawam, że na końcu świata przed ſądnym dniem wſzyſcy ludźie z umarłych wſkrzeſzeni będą w tymże ćiele, w ktorym przed śmierćią ſwą żyli: á to śię ſtanie mocą wſzechmogącego Boga, ktoremu nic nie maſz niepodobnego y trudnego. Ludźie ſprawiedliwi zmartwychwſtaną w ćiele uwielbionym, mającym te cztery *dotes*, abo własnośći, o ktorych śię mowiło wyżey P. 47. to jeſt: *jaſność, ſzybkość, ſubtelność y niećierpiętliwość:* ale nie wſzyſcy w jednym ſtopniu chwały: lecz jako naucza S. Paweł *1. Cor: 15. v. 41. Inſza jaſność ſłońca, inſza jaſność księżyca, á inſza jaſność gwiazd: abowiem gwiazda od gwiazdy rożna jeſt w jaſnośći: tak y zmartwychwſtanie umarłych. Bywa wśiane ćiało w ſkażitelnośći, á*

powstanie w nieskażitelności: bywa wśiane w podłośći, á powstanie w chwalebności: bywa wśiane w słabośći, á powstanie w mocy: bywa wśiane ćiało bydlęce, á powstanie ćiało duchowne. Ciała zaś potępieńcow będą szpetne, czarne, ćięszkie, ćierpiętliwe, jednak nieśmiertelne, że w ogniu przez całą wieczność nie zgorą.

72. P. Ktory jest dwunasty Artykuł składu Apostolskiego?

O. Zywot wieczny.

73. P. Co przez te dwa słowa wierzysz y wyznawasz?

O. Ja wierzę y wyznawam, że wiernym y dobrym Chrześćianom z zasług Chrystusowych przy ich dobrym życiu, zgotowane jest w niebie wieczne życie we wszelkim szczęśćiu, chwale y błogosławieństwie, ktore nigdy nie ustanie: A niewiernych y złych Chrześćian czeka wieczna śmierć w piekle, pełna wszelkiey nędzy, smutku, bolu, desperacyi bez żadney folgi, y poćiechy na wieki.

74. P. Na czym zależy błogosławieństwo abo żywot wieczny?

O. Na odźiedźiczeniu y ośięgnieniu Boga, ktory w sobie zawiera wszelkie dobro.

75. P. Jakim sposobem można dostąpić żywota wiecznego?

O. 1. Chrystus Pan odpowiada *Matt: 19. v. 17. Jeśli chcesz wniść do żywota, zachoway przykazania.* 2. Mężnie śię potykay z skłonnośćiami twemi: *bo żaden nie będźie koronowany, kto mężnie nie wojuje.* 3. *Matt: 10. v. 22. Kto wytrwa w dobrym aż do końca, ten będźie zbawion.* 4. *Przez wiele utrapienia trzeba wchodźić do krolestwa Bożego.* 5. Trzeba codźiennie oń prośić: *Przyidź krolestwo twoje &c.* 6. Trzeba często śię spowiadać, y kommunikować: *bo kto pożywa Ciała Chrystusowego, żyć będźie na wieki.*

NB. W tym artykule zawiera śię ow artykuł *de necessitate medii* do zbawienia potrzebny o nieśmiertelności dusz ludzkich: y ow: iż Bog jest Remuneratorem abo Oddawcą y Nagrodźićielem za złe, y za dobre uczynki.

76. P. Czemu Apostołowie nie włożyli w swoy skład tego Artykułu wiary

wiary do zbawienia potrzebnego, że w Nayświętszym Sakramenćie jest prawdźiwe Ciało y Krew Pana naszego JEZUSA Chrystusa?

O. Mądrze to Apostołowie z natchnienia Ducha S. zamilczeli: żeby poganie o tym słysząc, nie rozumieli, że Chrześćianie na swoich schadzkach pożywają surowego mięsa y krwi ludzkiey: bo y przy tey ostrożności niewierni pierwszym Chrześćianom tę szkaradność zadawali. Ztąd starodawni Oycowie święći, na swoich kazaniach, na ktorych bywali y niewierni, y Katechumenowie jeszcze nie ze wszystkim w Wierze świętey informowani, gdy przyszło o Przenayświętszey Eucharystyi mowić, ostrożnie o tey tajemnicy mawiali, mowiąc naprzykład: *Wiedzą wierni, co chcę mowić.*

77. P. Na co, zmowiwszy skład Apostolski, na końcu przydajesz: Amen?

O. Na to, ażebym tym jednym słowem ponowił całą wiarę w składźie Apostolskim zawartą. Tu bowiem Amen to samo znaczy, co zapewne tak jest: jakbym mowił: Tak jest nieomylnie, jako Swięći Apostołowie nauczyli, y jako Swięty Kośćioł Rzymski do wierzenia podaje. To wszystko przyimuję, wierzę, y wyznawam: y tę wiarę gotow jestem krwią moją zapieczętować, y za nię życie moje położyć, y ćiało moje wydać na wszystkie męki y katownie.

NB. Amen przez wszystkie czasy chodźi: naprzykład Amen znaczy abo zaprawdę tak jest, abo tak było, abo tak będźie, abo niech tak będźie, abo day Boże, żeby tak było: jako sens jakiey mowy wyćiąga.

ROZDZIAŁ WTORY

O nadźiei, abo ufności.

1. P. Mowiliśmy dotychczas, co mamy wierzyć; teraz powiedz nam, czego mamy od Pana Boga spodźiewać śię?

O. Tego wszystkiego od Pana Boga mamy śię spodźiewać, o co go prośiemy w Paćierzu.

2. P. A umieszże Paćierz?

O. Umiem barzo dobrze: bo onego z młodośći mojey nauczyłem

 śię,

ſię, y codźień on mowię rano y w wieczor razem z pozdrowieniem Anjelſkim, y z ſkładem Apoſtolſkim.

3. P. Mowże głośno Paćierz dla nauki y zbudowania drugich.

O. Oycze naſz, ktoryś jeſt w niebieśiech, święć śię Imię twoje &c.

4. P. Kto ten Paćierz złożył?

O. Sam Pan naſz JEZUS Chryſtus, ktory jeſt mądrośćią przedwieczną. Spytany bowiem *Matt: 6. v. 9.* y *Luc: 11. v. 2.* od jednego z Uczniow ſwoich, jako śię mają modlić? Pan JEZUS odpowiedźiał: tak modlćie śię: Oycze naſz, &c. y dla tegoto nazywa śię Modlitwa Pańſka: y jeſt między wſzyſtkiemi modlitwami nayzacnieyſza.

5. P. Co ta modlitwa Pańſka w ſobie zawiera?

O. Zawiera w ſobie to wſzyſtko, o co Pana Boga prośić mamy, y czego od niego mamy śię ſpodźiewać.

6. P. O coż Pana Boga prośić mamy?

O. Ażeby Pan Bog nas obdarzył wſzelkim dobrem nam przyzwoitym; á zachował y ſtrzegł nas od wſzelkiego złego.

7. P. Wiele jeſt proźb w Paćierzu?

O. Siedm: W pierwſzych czterech proźbach prośim Pana Boga, ażeby nam dał wſzelkie dobre nam przyzwoite; á w oſtatnich trzech prośim, aby nas Pan Bog żachował y ratował od wſzelkiego złego.

8. P. Jako to? Wyłoż nam jaśniey y rzetelniey.

O. *Naprzod:* Co śię tycze dobra, prośiemy o pomnożenie chwały Bożey. *Powtore:* Prośim o naywiękſze dobro naſze, to jeſt: o zbawienie duſz naſzych w kroleſtwie niebieſkim. *Po trzećie:* Prośim o łaſkę Bożą, za ktoreybyśmy pomocą mogli doſtąpić tego naywiękſzego dobra naſzego, to jeſt: zbawienia wiecznego w kroleſtwie niebieſkim. *Poczwarte:* Prośim o śrzodki, abo o ſpoſoby do otrzymania tey łaſki Bożey.

Co śię tycze złego: *Naprzod:* Prośiemy, aby Pan Bog nas uwolnił od złego przeſzłego: to jeſt: ażeby nam Pan Bog przeſzłe grzechy odpuśćił tak względem winy, jako względem kary. *Powtore:* Prośim,

aby nas Pan Bog zachował od złego przyſzłego. *Potrzećie:* Prośim Pana Boga, aby nas bronił y ſtrzegł od złego teraznieyſzego. A tak prośiemy Pana Boga, aby nas zbawił od wſzelkiego złego.

9. P. Co znaczą pierwſze słowa Paćierza: Oycze naſz, ktoryś jeſt w niebieśiech?

O. Te słowa ſą niby przedmowa, w ktorey dajem racyą abo przyczynę, czemu my w potrzebach naſzych z ufnośćią ućiekamy śię do Boga w Troycy Swiętey jedynego, ſpodźiewając śię, że w proźbach naſzych będźiem od niego wysłuchani. Racyą zaś na to tę dajemy, że Pan Bog w Troycy Swiętey jedyny jeſt Oycem naſzym: á zatym my jako ſynowie poufale ućiekamy śię do Oyca naſzego nayłaſkawſzego, naydobrotliwſzego, á do tego wſzechmogacego.

10. P. Jakim ſpoſobem Pan Bog jeſt Oycem naſzym?

O. Wielorakim: 1. jeſt Oycem naſzym przez ſtworzenie: On bowiem dał nam jeſteſtwo, to jeſt: duſzę z ſwemi potencyami, ćiało z ſwemi członkami, y zmyſłami. *Powtore:* Jeſt Oycem naſzym przez zachowanie nas ſamych y wſzyſtkich rzeczy nam do zachowania żyćia potrzebnych. *Potrzećie:* Jeſt Oycem naſzym przez odkupienie od niewoli wieczney przez mękę y śmierć Zbawićiela naſzego. *Poczwarte:* Jeſt Oycem naſzym przez adopcyą, to jeſt: przez przyſpoſobienie, abo raczey przywłaſzczenie y przyjęćie nas za ſynow ſwoich, y za dźiedźicow kroleſtwa niebieſkiego, dla zaſług Zbawićiela naſzego JEZUSA Chryſtuſa: Co śię dźieje przez wlanie na duſze naſze łaſki Bożey poświęcającey przy braniu Sakramentow, oſobliwie Chrztu y abſolucyi Kapłańſkiey po ſpowiedźi grzechow. *Popiąte:* Jeſt Oycem naſzym przez uwielbienie, kiedy nam ſynom ſwoim odda w poſſeſſyą wieczną kroleſtwo niebieſkie, tak bogate y roſkoſzne, że żaden rozum ſtworzony nie może doyść owych bogactw y delicyi, ktore Pan Bog nagotował dla ſynow ſwoich kochających go.

11. P. Na czym zakładaſz tę ſynowſką twoję ufność ku Bogu?

O. Zakładam ufność moję naybarźiey na tych czterech attrybutach

abo doskonałośćiach Boskich: to jest: na wszechmocności, na dobroći, y miłośierdźiu Boskim; na wierności y sprawiedliwośći Boskiey.

12. P. Wyłoż nam obszerniey, jako na tych czterech doskonałośćiach Boskich zakładasz y fundujesz twoję synowską ku Bogu ufność?

O. *Naprzod:* Zakładam ufność moję na wszechmocności Boga naszego, ktory może wszystko uczynić, czego ja żądam y proszę od niego, byleby tylko on chćiał. A wiem, że to chce uczynić, o co go proszę; bo jest Oycem moim nayłaskawszym y naymiłośierniejszym. Y ztąd wyrasta *druga podpora* ufności mojey, że ja zakładam na dobroći y miłośierdźiu Boga naszego, ktory z szczegulney dobroći y miłośierdźia swego tak nas bez żadnych zasług naszych umiłował, że nas przyjął za przysposobionych synow swoich, mając wzgląd na zasługi jednorodzonego przez naturę Syna swego JEZUSA Chrystusa. *Potrzećie:* Pokładam ufność y nadźieję moję na wierności Boga naszego, iż Bog jest *fidelis*, wierny y nieomylny w obietnicach swoich. Przyrzekł nam, iż o cokolwiek w Imię JEZUSOWE prośić będźiemy, da nam: zatym niepochybnie uiśći śię w obietnicy swojey, bylebyśmy my dobrze y o zbawienne rzeczy prośili. *Poczwarte:* Pokładam ufność moję na sprawiedliwośći Boskiey, ktorey Pan nasz JEZUS Chrystus dość uczynił za grzechy nasze, y długi nasze wypłaćił naydroższą ceną zasług życia, męki, y śmierći swojey, y wysłużył nam to wszystko, czegokolwiek śię spodźiewamy. A zatym krzywdęby Pan Bog Chrystusowi uczynił, gdyby nam szczerze pokutującym grzechow nie odpuśćił, y zbawieniaby wiecznego nie dał, za ktore Pośrzednik, Paręcznik y Adwokat nasz tak drogo zapłaćił. Ztąd bespiecznie z Dawidem *Ps.* 30. *v.* 1. możemy do Boga mowić: *W sprawiedliwośći twojey zbaw mię Panie.* Bo gdy z nami Pan Bog czyni miłośierdźie, przez to samo JEZUSOWI płaći, co mu z sprawiedliwośći należy: y nigdy mu do końca nie wypłaći; bo zasługi JEZUSOWE są nieskończone, końca nie mające.

13. P. Czemu mowim: Ktoryś jest w niebieśiech: wszak Pan Bog wszędźie jest? O.

O. Prawda to, że Pan Bog wszędźie jest: *enter, præsenter Deus est & ubiq; potenter:* bo jest *immensus*, nieograniczony, mieyscem żadnym nieokreślony: w niebie jednak jest nayosobliwszym sposobem, gdźie Swiętych Anjołow y ludźi wieczną chwałą uwielbia, y z widzenia twarzy swojey, y ośiągnienia wszelkiego dobra błogosławionemi czyni: tamto jest oyczyzna nasza, tam dźiedźictwo nasze: przeto tam, to jest: do nieba powinniśmy podnaszać oczy y serca nasze, gdźie Oćiec nasz niebieski w Troycy świętey jedyny nam nagotował wieczne mieszkanie pełne chwały y wszelkiego dobra.

14. P. Powiedzże teraz, ktora jest pierwsza prozba w Paćierzu?

O. Swięć się Imię twoje.

15. P. O co Pana Boga prośim temi słowy?

O. Prośim o pomnożenie chwały Bożey po wszystkim świećie. Ta bowiem nas sług Boskich jest powinność, żądać y według śił naszych starać śię, ażeby Pan Bog był pochwalony, y uszanowany od wszystkiego rozumnego stworzenia swego, osobliwie ażeby wszyscy ludźie po całym świećie Pana Boga znali, jego chwalili y miłowali, y żeby Jego Przenayświętszemu Imieniowi wszędźie powinna cześć, poszanowanie, y chwałę wszyscy oddawali. Osobliwie rodźicy powinni śię starać, aby ich dźieći, Panewie, aby ich sludzy, poddani Boga znali, chwalili, miłowali, y jemu wiernie służyli.

16. P. Ktora jest druga prozba w Paćierzu?

O. Przyjdź krolestwo twoje.

P. O co w tey prozbie Pana Boga prośim?

O. Prośim o naywiększe dobro nasze; to jest: o zbawienie nasze wieczne w krolestwie niebieskim: ktore Pan Bog nam jego kochającym y proszącym przyobiecał dać z nieskończoney dobroći y miłośierdźia swego dla zasług Zbawićiela naszego.

17. P. Na czym zbawienie nasze wieczne zawisło?

O. Na ośiągnieniu nieskończonego dobra, ktorym jest sam P. Bog. *Vide Cap:* 1. *q.* 74.

18. P. Ktora jest trzećia prozba w Paćierzu? O.

O. Bądź wola twoja, jako w niebie, tak y na źiemi.

P. O co tą prozbą Pana Boga prośim?

O. Prośim o łaſkę Bożą, ażebyśmy oną wſpomożeni, wypełnili wolą Boſką zawartą w przykazaniach jego: jako w niebie onę wypełniają Swięći Anjołowie, ktorzy za ordynanſem Boſkim z ochotą jedni rządzą planetami, y one obracają, drudzy ſtrzegą kroleſtw y prowincyi, inni ſą Strożami każdego w oſobnośći człowieka, inni bywają poſłami w jakich tajemnicach Boſkich: jako mamy tak wiele przykładow w Piſmie świętym; w Hiſtoryi Kośćielney y w Dźiejach Swiętych. Inaczey bowiem nie możem doſtąpić kroleſtwa niebieſkiego, tylko wypełniając wolą Boſką wyłożoną w przykazaniach Boſkich, y ſtoſując śię we wſzyſtkim do woli Bożey tak w ſzczęśćiu, jako y w nieſzczęśćiu, jako w zdrowiu, tak y w chorobie, jako w uboſtwie, tak y w dobrym mieniu; jako w życiu, tak y w śmierći.

19. P. Ktora jeſt czwarta prozba w Paćierzu?

O. Chleba naſzego powſzedniego day nam dźiśia.

P. O co w tey prozbie Pana Boga prośim?

O. Prośim o wſzyſtkie rzeczy do zachowania życia naſzego potrzebne: á wſzczegulnośći prośim o dwojaki pokarm abo chleb powſzedni, to jeſt codźienny, abo ktorego codźień potrzebujemy.

P. Ktoryż to jeſt dwojaki naſz pokarm codźienny?

O. Duchowny y ćieleſny.

P. Ktory jeſt naſz pokarm codźienny Duchowny?

O. Duchowny naſz pokarm codźienny *1mò:* Jeſt modlitwa. 2. Słowo Boże już to od Nauczyćielow prawowiernych opowiadane, już to w księgach duchownych czytane. 3. Sakramenta Swięte ſą pokarmem naſzym codźiennym, oſobliwie ſpowiedź y Przenayświętſza Eucharyſtya; ktore ſą nayſkutecznieyſze ſrzodki do zachowania y pomnożenia życia duchownego, to jeſt łaſki Bożey, o ktorą Pana Boga prośiliśmy w trzećiey prozbie *q.* 18.

P. A ktory jeſt naſz chleb abo pokarm ćieleſny codźienny?

O. Przez

O. Przez chleb powſzedni abo codźienny ćieleſny, rozumie śię każdy pokarm, napoy, odźienie, y wſzyſtkie rzeczy potrzebne do zachowania życia tego doczeſnego, y zdrowia na ſłużbę Boſką. Bo mając, co jeść y pić, y czym śię odźiewać według ſtanu ſwego, tym powinien Chrześćianin kontentować śię według nauki Apoſtoła 1. *Timoth:* 6. *v.* 8.

20. P. Ktora jeſt piąta prozba w Paćierzu?

O. Y odpuść nam winy naſze, jako y my odpuſzczamy naſzym winowaycom.

P. O co Pana Boga prośiemy w tey prozbie?

O. Prośiemy Pana Boga, aby nas uwolnił od przeſzłego złego: to jeſt: od grzechow już popełnionych. Bo lubo przeſzły grzech minął; *reatus* jednak *culpæ & pœnæ* zoſtaje, to jeſt: z grzechem przemijającym wina y kara, abo raczey podległość karze nie mija, ale raczey śię zaćiąga, y poty trwa, aż przez łaſkę Bożą będźie znieśiona y zgładzona. Jaśniey do zrozumienia mowiąc: Prośiemy tu P. Boga, aby nam odpuśćił winę y karę, na ktoraśmy zaſłużyli grzechami naſzemi. Każdy bowiem grzech z śćiąga na człowieka grzeſzącego y gniew Boſki, y karę, ktorey wyćiąga każdy wyſtępek przećiwko prawu Boſkiemu. Przeto mowiąc: Odpuść nam winy naſze, wzbudź akt ſkruchy, abo ſerdecznego żalu pochodzącego z ſzczerey miłośći ku Bogu na otrzymanie odpuſzczenia grzechow tak względem winy, jako y względem kary. Bo doſkonała ſkrucha y *extra Sacramentum* gładźi grzechy; ale zawiera w ſobie *votum Sacramenti,* to jeſt: prawdźiwą wolą ſpowiadać śię.

21. P. Czemu grzechy winami abo długami śię nazywają?

O. Dla tego: że przez nie krzywdę honorowi Boſkiemu czyniemy, odwracając śię od Boga, á obracając śię do kreatury: y tak ſtajemy śię winnemi do wypłacenia tego długu, abo przez nagrodzenie tey krzywdy, abo przez darowanie tego długu abo przez poniesienie kary proporcyonalney do krzywdy uczynioney. Sami z śiebie wypłaćić tego długu nie możem: bo jeſt dług nieſkończony: możemy

E jednak

jednak wypłaćić z zasług Chrystusa Pana, ktory jako Paręcznik nasz na śię długi nasze przyjął: przeto powinniśmy z wielką pokorą y skruchą prośić o odpuszczenie tych długow dla nieskończonych zasług żyćia y śmierći JEZUSOWEY.

22. P. Na co w Paćierzu przykładamy: jako y my odpuszczamy naszym winowaycom?

O. Bo niesłuszna y niegodnaby rzecz była, aby nam Pan Bog odpuśćił winy nasze abo grzechy, ktoremi nieskończony jego Majestat obraźiliśmy, jeżeli my nie chcemy bliźnim naszym, takimże ludźiom jako y my, odpuśćić krzywd y uraz naszych: ktore są nieskończenie mnieysze, niżeli uraza nieskończonego Majestatu Boskiego. Patrz o tym w Pismie świętym *Eccl: 28. v. 2. Deuter: 32. v. 35. Marci 11. v. 25. Rom: 12. v. 19. Matt: 6. v. 4. Matt: 18. v. 35.*

23. P. Ktora jest szosta prozba w Paćierzu?

O. Y nie wwodź nas na pokuszenie.

P. O co w tey prozbie Pana Boga prośim?

O. Prośim, aby nas Pan Bog uwolnił od złego przyszłego, to jest: od wszelkich pokus; abo nie dopuszczając onych na nas, abo też dając nam skuteczną łaskę, za ktorey pomocą moglibyśmy one skutecznie przemodz y zwyćiężyć z naszą przed Panem Bogiem zasługą y z ukontentowaniem Boskiego upodobania z naszego zwyćięstwa.

P. Co rozumiesz przez pokusę abo pokuszenie?

O. Rozumiem to wszystko, co nas do obrazy Boskiey przywieść (może.

P. Zkąd pokusy swoy początek mają?

O. Naypierwiey one śię rodzą z natury skażoney y do złego skłonney, abo z pożądliwośći ćiała. *Powtore:* z złey konwersacyi y z obcowania z ludźmi Boga śię niebojącemi. *Potrzećie:* z nałogu abo przywyknienia do złego. *Poczwarte:* z podniety czarta przeklętego, ktory sam wpadszy w wieczne nieszczęśćie, w toż wprawić y ludźi usiłuje.

24. P. Co czynić, gdy na nas pokusy naćierają?

O. Trzeba im mężnie y mocno śię sprzećiwić, á to temi sposobami.

Naprzod:

Naprzod: Upokarzając śię przed Boskim Majestatem, y uznawając słabość swoję, ućiekać śię do Boga o ratunek. *Powtore:* Zaraz umykać y ućiekać od okazyi do grzechu prowadzącey. *Potrzećie:* Ućiekać do ran Zbawićiela naszego, do przyczyny Matki Boskiey, S. Anjoła Stroża, Swiętych Patronow. *Poczwarte:* Przypominać ostateczne rzeczy śmierć, sąd, piekło, na ktore przez grzech zasługuje, y niebo, ktore traći. *Popiąte:* Martwić ćiało swoje, y temu osłowi brykającemu ująć obroku. *Nakoniec:* Zawsze być czuynym nad sobą &c.

25. P. Ktora jest śiodma prozba w modlitwie Pańskiey?

O. Ale zbaw nas ode złego.

P. O co w tey ostatniey prozbie Pana Boga prośim?

O. Prośiemy P. Boga, aby nas uwolnił od złego teraznieyszego, to jest: od wszelkiego utrapienia y nędzy: także od wszelkiego szczęśćia y wynieśienia doczesnego, ktore sam Pan Bog widźi być z uszczerbkiem chwały swojey, y z utratą zbawienia naszego.

26. P. Na co, Paćierz zmowiwszy, przydajesz Amen?

O. Na to, ażebym w tym tak krotkim słowie zamknął y zawarł wszystkie prozby w Paćierzu wyrażone: bo gdy po Paćierzu mowię Amen, chcę ponowić wszystkie prozby w modlitwie Pańskiey zawarte, jakbym mowił: Oycze nasz niebieski, proszę ćię przez zasługi JEZUSA Chrystusa, niech śię to wszystko stanie, o co ćię w Paćierzu prośiłem, y teraz proszę przez tegoż Pana naszego JEZUSA Chrystusa Zbawićiela naszego, to jest: aby ćię Boże wszędźie chwalono, wielbiono, y błogosławiono; abyśmy my otrzymali krolestwo niebieskie, na ktorego otrzymanie abyśmy wypełniali wolą twoję &c.

27. P. Kiedy trzeba Paćierz mowić?

O. Jak nayczęśćiey: osobliwie rano wstawszy, przed jedzeniem, po jedzeniu, w domu, w Kośćiele, w drodze, idąc spać, &c. *Bo naprzod:* Ta modlitwa jest Bogu nayprzyjemnieysza: gdyż jest od samego Boga Zbawićiela naszego złożona, y nam przez Apostołow jego podana. *Powtore:* Iż lubo ta modlitwa jest w sobie krotka, jednak zawiera w

sobie

sobie wszystko to, o co Pana Boga prosić mamy, y czego żądać od niego zbawiennie możemy. *Potrzecie:* Iż ta modlitwa Pańska zawiera wszystkie dobre intencye, ktore powinnismy mieć w każdey sprawie abo uczynku. Naprzykład przed każdą robotą wzdychając do Boga: Oto Oycze niebieski z pomocą twoją zaczynam tę robotę, abym święcił, to jest: abym chwalił, czcił y wielbił Imię twoje: *Powtore:* abym uprosił zbawienie wieczne w niebie: przyidź krolestwo twoje. *Potrzecie:* abym uprosił łaskę do wypełnienia woli twojey, przykazań twoich. *Poczwarte:* abym uprosił u Boga to wszystko, czego nam potrzeba do zachowania życia na chwałę twoję. *Popiąte:* aby nam Pan Bog odpuścił grzechy nasze. *Poszoste:* aby nas uwolnił od pokus do grzechu prowadzących. *Posiodme:* aby nas uchował od wszelkiego nieszczęścia. A tak z tą intencyą robiąc, będziesz się ustawicznie bez przestanku modlił: y taka robota stanie za nayprzyjemnieysza Bogu modlitwę.

28. P. Na co po Paćierzu mowisz: Zdrowaś MARYA łaski Bożey (pełna &c.

O. Na to, abym przez przyczynę Nayświęt: Panny MARYI Matki Bożey łacniey uprosił u Boga to, o co go proszę. Bo czego Matka Boga naszego jemu naymilsza nie uprosi u Syna swego dla nas, ktorych ona ma w swojey opiece, y obronie jako Matka miłosierdźia, y Opiekunka grzesznych wracających się do Boga, ktorych ona w osobie Jana Swiętego ma sobie poleconych, y oddanych za synow od naymilszego Syna swego na krzyżu wiszącego.

29. P. Czy uciekasz się też po pomoc y do inszych Swiętych?

O. Uciekam się do wszystkich Swiętych w niebie z Chrystusem krolujących, jako Przyjaciol Boskich wieczną miłością z Bogiem złączonych; osobliwie do tego Swiętego, ktory mi na Chrzćie świętym jest za Patrona dany, y do S. Anjoła Stroża, ktorego opiece y obronie mnie Pan Bog od początku życia mojego polećił y oddał.

30. P. Wzywając Swiętych, czy nie uwłaczasz pośrzednictwu Chrystusowemu?

O. By-

O. Bynamniey nie uwłaczam; y owszem przez to uznawam jednego Pośrednika naszego JEZUSA Chrystusa, ktorego Krwią y oni y my jesteśmy odkupieni: á że oni są milśi Bogu jako ći, ktorzy z łaski jego już nigdy wypaść nie mogą, przeto gdy my z niemi razem do Boga się uciekamy, natenczas modlitwa nasza jest Bogu przyjemnieysza, niż gdybyśmy sami jedni do Boga się modlili. Patrz o tym wyżey *c. 1. q. 67.*

31. P. Wracam się jeszcze do Zdrowaś MARYA, y pytam się: jako ta modlitwa nazywa się?

O. Nazywa się Pozdrowieniem abo Przywitaniem Anjelskim: Bo Archanjoł Gabriel posłany od Boga na oznaymienie MARYI Pannie, że ją Pan Bog obrał za Matkę Syna swego, temi słowy ją przywitał, abo pozdrowił mowiąc: *Witay! abo Zdrowaś MARYA, łaski Bożey pełna, Pan z tobą: błogosławionaś ty między niewiastami.*

32. P. Wiele częśći ma to Pozdrowienie?

O. Trzy: *Naprzod:* słowa Anjelskie, o ktorych teraz mowiłem. *Powtore:* Słowa S. Elżbiety, ktora do słow Anjelskich: *błogosławionaś ty między niewiastami,* przydała *y błogosławion owoc żywota twego. Potrzecie:* Są słowa Kośćioła Bożego, ktory na zburzenie kacerstwa Nestoriusza przydał tę krotką modlitewkę: *Swięta MARYA Matko Boża, modl się za nami grzesznemi teraz y w godźinę śmierći naszey, Amen:* Uznawając ją za Matkę Bożą, ktorey godnośći Nestoriusz Patryarcha Carogrodzki jey uwłaczał, nazywając ją Matką Chrystusa, á nie Bożą; y tak dźieląc Persony w Chrystusie, w ktorym tylko jest jedna Persona Boska, á dwie natury: Boska y ludzka.

Singula verba Salutationis Angelicæ oretenus sunt explicanda.

ROZDZIAŁ TRZECI
O Miłośći BOGA, y Bliźniego.

1. P. NN. Czy miłujesz, abo czy kochasz P. Boga Stworcę twego?

O. Ach Oycze! kocham, y barzo kocham P. Boga naszego w Troycy Swiętey jedynego! á kocham go z całego serca mojego, z całey duszy

duszy moiey, że wszystkich sił moich, y za pomocą iegoż będę go kochał przez całe to doczesne życie, y przez całą wieczność.

2. P. Co to iest kochać P. Boga z całego serca swego, z całey duszy &c.

O. Jest to kochać Pana Boga nade wszystko, to iest: nad wszystkie rzeczy tak doczesne jako y wieczne: y wolę wszystkie rzeczy, nawet y samo życie stracić, niżeli Pana Boga wszelkiey miłośći naygodnieyszego obraźić.

3. P. Dla czego tak barzo Pana Boga kochasz?

O. Dla tego: że Pan Bog iest nieskończenie dobry, y owszem samą istotną dobroćią wszelkie doskonałośći w sobie zawieraiącą. Powtore: iż Pan Bog iest dobry ku nam: bo on iest naywiększym Dobrodźiejem naszym: On nas stworzył, to iest: on nam dał iestestwo, to iest duszę, ćiało, pamięć, rozum, wolą, zmysły, siłę, zdrowie; on nas zachowuie, on nas wszelkim dobrem opatruie tak względem duszy, jako względem ćiała, y opatrować nas będźie, aż nas w niebie samym sobą ubłogosławi y uwielbi. A jakże istotney dobroći tak dobrze nam czyniącey nie kochać?

4. P. A bliźniego twego czy kochasz? O. Kocham.

5. P. Dla czego go kochasz?

O. Dla Pana Boga: bo każdy człowiek od P. Boga iest stworzony na obraz y podobieństwo Boskie, jako y ja; każdy iest odkupiony naydroższą Krwią Chrystusa Pana, jako y ja; każdy ma naznaczony od Boga tenże koniec, co y ja; to iest: abyśmy Pana Boga znali, iego chwalili, iego miłowali, iemu na tym świećie służyli, á potym na wieki w niebie z nim krolowali: każdy ma sobie od Boga przydanego Anioła Stroża iednego z Xiążąt niebieskich: á osobliwie powinniśmy kochać Chrześćian jako przyszłych Obywatelow niebieskich, y towarzyszow naszych wiecznych.

6. P. Jako bliźniego twego kochasz?

O. Jako śiebie samego: to iest: jako sobie nic złego nie życzę, tak y drugiemu: jako sobie życzę wszelkiego dobra, szczęśćia, pomocy, ratunku,

ratunku, tak powinienem życzyć y bliźniemu, nie tylko sercem, ale też y samym skutkiem powinienem mu dopomodz, w czym mogę.

7. P. Na czym miłość ku Panu Bogu zawisła?

O. Na zachowaniu przykazań Boskich. Kto bowiem kogo kocha, (naprzykład Syn Oyca) ten o to śię naybarźiey stara, aby w niczym śię nie sprzećiwił woli iego, kogo kocha. Wola zaś Boga naszego, Oyca naszego naykochańszego iest wyrażona w przykazaniach iego: toć jeśli kochamy Pana Boga, powinniśmy chować przykazania iego, y onych nie przestępować. Tak nas sam P. JEZUS nauczył, mowiąc: *Joan: 14. v. 23. Kto mię kocha, będźie chował mowę moję, y Oćiec moy będźie go kochał.* y *Joan: 15. v. 10. Jeśli przykazania moje chować będźiećie, będźiećie mieszkali w miłośći moiey. Kto nie kocha mię, nie chowa słow moich.*

8. P. Ktoreż są przykazania Boskie? y czy wiele ich iest?

O. Jest ich dźieśięćioro: abo dźieśięć; ktore P. Bog w starym testamenćie na gorze Synay przez Moyzesza podał wyryte na dwoch kamiennych tablicach; á w nowym testamenćie one Chrystus potwierdźił.

9. P. Co te dźieśięć przykazań w sobie zawieraią?

O. Wszystko to, co mamy czynić, abo wystrzegać śię, abyśmy miłowali Boga y bliźniego. Bo pierwsze trzy przykazania nauczaią nas, jak mamy obchodźić śię z Panem Bogłem sercem, abo myślą, usty, abo słowy y uczynkiem. A śiedm innych przykazań, nauczaią nas dobrze czynić bliźniemu, y nikomu nie szkodźić ani na ćiele, ani na sławie, ani na rzeczach iego, nie tylko słowem y uczynkiem, ale też ani myślą, żądzą, abo wolą. Y tak wszystkich przykazań Boskich końcem iest przykazanie o miłośći, ktore przykazuie nam, abyśmy Pana Boga kochali nade wszystko, á bliźniego jako nas samych.

PIERWSZE PRZYKAZANIE BOSKIE.

Jam iest Pan Bog twoy: nie będźiesz miał Bogow cudzych przede mną.

10. P. Co Pan Bog w tym pierwszym przykazaniu przykazuie?

O.

O. Przykazuje *cultum latriæ*, to jest: cześć samemu Bogu należąca, ażebyśmy Pana Boga w Troycy Swiętey jedynego znali y wierzyli, że on jest Stworcą y Panem naszym y wszystkich rzeczy, y żebyśmy onemu wyrządzali wszelką cześć, poszanowanie, miłość, bojaźń, y rewerencyą, ażebyśmy mu oddawali należyty pokłon, służbę, y posłuszeństwo, ze wszelką pilnośćią y nabożeństwem: y toto jest Boga adorować w duchu y w prawdźie.

11. P. Czego zakazuje to pierwsze przykazanie Boże?

O. Zakazuje bałwochwalstwa abo *idololatrii*, to jest: ażebyśmy żadnych innych Bogow nie znali, krom samego Pana Boga Stworzyćiela nieba y źiemi. Przeto ćiężko grzeszą.

1. Poganie, ktorzy czczą y adorują kreatury, abo stworzenia miasto Stworzyćiela.

2. Czarownicy, Wrożbitowie, Wieszczkowie, Zaklinacze chorob y inszych rzeczy przez szepty, gusła, y czartą nieprzyjaćiela Boskiego miasto Boga czczą: w podobny też grzech wpadają ći wszyscy, ktorzy do nich w chorobach, w zgubie jakiey rzeczy, abo w inszych niepomyślnych przypadkach udają śię, y ich śię radzą.

3. Grzeszą przećiwko temu przykazaniu, ktorzy czartu śię zapisują, abo zmowę y *pactum* jakie z nim czynią wyraźne abo niewyraźne.

4. Grzeszą przećiwko temuż przykazaniu Chiromantistowie, ktorzy z linii rąk, Gwiazdarze, ktorzy z gwiazd, Zabobonnicy, ktorzy z przypadku jakiego niespodźianego rokują sobie złe abo dobre ewenty; jako to z przebieżenia zająca przez drogę, z spotkania Xiędza &c. rokują nieszczęśćie.

5. Przećiwko temuż przykazaniu grzeszą, ktorzy nie chcą uczyć śię poznawać Pana Boga, jego chwalić, miłować, jemu pokłon należyty oddawać.

6. Grzeszą także przećiwko temu przykazaniu, ktorzy nie wszystko wierzą, co Pan Bog przez Kośćioł Swięty do wierzenia nam podał: jako to Heretycy, y wątpliwi Katolicy, ktorzy abo nauki heretyckiey słuchają,

słuchają, abo ich księgi czytają, abo o niektorych artykułach Wiary S. wątpią, abo śię przed ludźmi wstydzą wyznać Wiarę świętą, abo jey śię zapierają, choćby w sercu onę zachowali: O takich mowi Zbawićiel *Matt:* 10. *v.* 33. *Kto śię mnie zaprze przed ludźmi, y ja śię go zaprę przed Oycem moim.* Y *Luc:* 9. *v.* 26. *Kto śię mnie wstydźić będźie y słow moich, tego y Syn Człowieczy wstydźić śię będźie, gdy przyidźie w Majestaćie swoim, y Oyca, y Swiętych Anjołow.*

7. Przećiwko temuż przykazaniu grzeszą, ktorzy nie pokładają nadźiei swojey w Panu Bogu, y w zasługach żyćia, y śmierći Pana naszego JEZUSA Chrystusa, ale z desperacyi rospaczają o miłośierdźiu Boskim: także ktorzy nie miłują Pana Boga nade wszystko: ktorzy nienawidzą Pana Boga, ktorzy nieuczćiwie sprawują śię na mieyscu Bogu poświęconym, &c.

8. Słowem to przykazanie Boskie zakazuje wszelkiey niewdźięczności ku P. Bogu, wszelkiey nieczći y irrewerencyi Boskiego Majestatu, wszelkiego niedbalstwa y lenistwa w służbie Bożey: á przykazuje wszelką miłość, bojaźń, rewerencyą, cześć, honor Bogu należyty, y pokładanie w nim wszelkiey ufności y nadźiei naszey.

12. P. Czy nie sprzećiwia śię temu przykazaniu cześć Swiętym Bożym wyrządzona?

O. Bynamniey: bo im y sam Pan Bog cześć wyrządza *Ps.* 138. *v.* 17. *Wielce uczczeni są Przyjaćiele twoi Boże.* Y sam Pan JEZUS mowi: *Joan:* 12. *v.* 26. *Kto mi będźie służył, uczći go Oćiec moy.* Ani też cześć Swiętych Relikwii sprzećiwia śię temu przykazaniu: bo je sam P. Bog uczćił, rożne przy nich cuda czyniąc: jako to gdy za dotknieniem grobu Elizeusza umarłego wskrześił, &c. *Vide C.* 1. *q.* 66. 67. *y C.* 5. *q.* 6. & 7.

WTORE PRZYKAZANIE BOZE.

Nie będźiesz brał Imienia Pana Boga twego nadaremno.

13. P. Co Pan Bog zakazuje w tym przykazaniu?

O. Zakazuje powszechnie wszelkiey irrewerencyi, nieczći, y nieuszano-

uſzanowania Boſkiego Majeſtatu, ktore uſtami, abo językiem y mową popełnić śię mogą: jakie ſą wſzczegulnośći:

1. Bluźnierſtwo przećiwko Bogu, abo Swiętym jego, gdy śię Bogu co fałſzywego przypiſuje, naprzykład: że jeſt okrutny, nieſprawiedliwy, niewiedzący o nas, nieopatrzny &c. Bluźnierſtwo także popełniają heretycy, ktorzy Matkę Bożą Przenaydoſtoynieyſzą śmieją rownać z ſproſnemi żonami ſwojemi; ktorzy Swiętym Bożym już w niebie z Chryſtuſem krolującym y wieczną miłośćią z nim złączonym uwłaczają powinną cześć, y poſzanowanie, abo *cultum duliæ*, á Matce Boſkiey *cultum hyperduliæ*.

2. Krzywo-przyśięſtwo, abo nadaremna przyśięga, gdy śię Imię Boſkie wzywa na świadectwo rzeczy fałſzywey, abo bez potrzeby.

3. Nieuczćiwe wſpominanie Imienia Boſkiego, Przenayświętſzego Imienia JEZUS, Swiętych Sakramentow. *Tu nota bene:* Ta mowa Da-li Bog, gdyby śię w ſwoim ſenśie właſnym mowiła, co ſłowa znaczą; to jeſt: jeżeli da Bog, to ja uczynię, dam, abo poydę, nicby złego nie zawierała, y owſzem byłaby aktem pobożnośći abo religii, gdyby śię te ſłowa mowiły z nabożeńſtwem, jako czytamy w kazaniach X. Piotra Skargi: Da-li Bog, o tym będę mowił w przyſzłą niedźielę: *Si Deus dederit.* Ale że teraz te ſłowa wźięli ludźie za przyśięgę, abo za wzywanie Boga na świadectwo, przeto taka mowa jeſt grzechem przećiwko temu przykazaniu.

4. Tu śię śćiąga niepotrzebne djabłow wſpominanie: naprzykład: Djabli wiedzą, co śię tam dźieje. Czy nie lepieyby było powiedźieć z uczćiwośćią: Bog wie, co tam było, abo będźie.

5. Tuż śię także śćiąga przeklęctwo: naprzykład: Boday ćię wſzyſcy djabli wźięli! Bodayby ten z piekła nie weyrzał, &c.

6. Przećiwko temuż przykazaniu jeſt grzech barzo ćięſzki niedotrzymanie ślubow Bogu uczynionych. Ztąd Dawid ukoronowany Prorok napomina *Pſ. 75. v. 12. Slubuyćie, á oddawayćie śluby waſze Panu Bogu waſzemu, wſzyſcy, ktorzy jeſteśćie około niego: przynośćie*

dary

dary ſtraſznemu, ktory odeymuje ducha Xiążętom, y ktory jeſt ſtraſzny Krolom źiemſkim.

14. P. Czy każda przyśięga jeſt przećiwko temu przykazaniu?

O. Nie każda: bo w rzeczy dobrey, prawdźiwey, y ſprawiedliwey przyśiądz, jeſt Boga adorować y czćić go jako naywyżſzą prawdę. Sam Pan Bog przez Proroka mowi *Jerem: 4. v. 2. Będźieſz przyśięgał: żyje Pan, w prawdźie, y w ſądźie, y w ſprawiedliwośći.* Bo *Hebr: 6. v. 16. Każdego ſporu ludźi koniec jeſt przyśięga.* Sam nawet Pan Bog Abrahamowi przez śię ſamego przyśiągł *Gen: 22. v. 16.* Anjoł *Apoc: 10. v. 6.* S. Paweł *2. Cor: 1. v. 23. Wzywam Boga za świadka na duſzę moję, że przebaczając wam, nie przyſzedłem do Koryntu.*

15. P. Kto przyśiągł, abo ślubował rzecz złą, czy powinien ją wypełnić?

O. Takiey przyśięgi nikt niepowinien dotrzymać: boby dwojako grzeſzył, raz przyśięgając, abo ślubując, drugi raz wypełniając tę przyśięgę abo ślub. Taka była przyśięga żydow *Act: 23.* Ktorzy przyśięgli byli ani jeść, ani pić, aż S. Pawła zabiją. Tak Herod niepowinien był S. Jana śćinać, że źle przyśiągł ſkoczce. Także *Judic: 11. v. 31.* Niepowinien był Jefte zabijać corki ſwey na ofiarę, nieroſtropnie ślubowawſzy tego zabić Panu Bogu na ofiarę, kto pierwſzy z domu jego ſpotka go.

TRZECIE PRZYKAZANIE.

Pamiętay abyś dźień święty święćił.

16. P. Co w tym przykazaniu Pan Bog przykazuje?

O. Przykazuje nam obſerwacyą abo zachowanie świąt: ktore zawiſło na wſtrzymaniu śię od wſzelkiey roboty ſłużebniczey, abyśmy mieli czas do uważania dobrodźieyſtw Boſkich, do ſłuchania Mſzy S. y kazania; do ſpowiedźi, y kommunii; do czytania abo ſłuchania kśiąg duchownych; do śpiewania Pſalmow, Rożańca, Koronki, Litanii, y do innych zabaw duchownych, y świętych: á naylepieyby było, gdyby goſpodarze po dworach y wśiach to w domach ſwych

F2 czyni-

czynili, zwoławszy czeladź, aby śię nauczyła Pana Boga chwalić.

17. P. Kiedy śię zaczęło święcenie świąt?

O. Od początku świata. Bo Pan Bog przez sześć dni stworzywszy niebo, y źiemię, y wszystkie rzeczy, ktore w nich są, śiodmego dnia odpoczął, to jest: nic nowego nie stworzył, y przykazał Adamowi, aby ten dźień święćił, nic ćięszkiego weń nie robiąc. To postanowienie Pan Bog odnowił przez Moyzesza przykazując, aby w sobotę, to jest: śiodmego dnia tak ludźie, jako y bydło miało odpoczynek po roboćie sześćiodniowey.

18. P. Czemu Chrześćianie nie święcą Soboty, ale Niedźielę?

O. Bo Swięći Apostołowie w Niedźielę wźiąwszy Ducha S. tego dnia zaczęli opowiadać prawo nowego testamentu, abo Ewangelią Chrystusową: Y tak pierwśi Chrześćianie naśladując Apostołow ten dźień uroczyśćie obchodźili, y weń schadzali śię na liturgią, abo na Mszą świętą, na słuchanie słowa Bożego,y na pożywanie Ciała y Krwi Chrystusowey. A to czynili, ażeby śię w nabożeństwie nie mieszali z niewiernemi y z zakamiałemi żydami; mając do tego y insze wielkie racye, jako to: iż Chrystus Pan w niedźielę zmartwychwstał, y tryumfem swoim nad śmierćią nas rozweselił, y Ducha S. w niedźielę zesłał na ufundowanie Prawa łaski, ktore nas po pracach tego doczesnego żyćia prowadźi do wiecznego w niebie odpoczynku. A zatym w niedźielę obchodźi śię uroczysta pamiątka ufundowania nowego Prawa y Kośćioła Chrystusowego przez opowiadanie Apostolskie wszystkiemi językami, ktore na źiemi pod niebem są.

PRZYKAZANIE CZWARTE.

Czćiy Oyca twego y Matkę twoję.

19. P. Co Pan Bog tym przykazaniem przykazuje?

O. Przykazuje nam Pan Bog, abyśmy Rodźicow naszych czćili, szanowali, nie tylko powierzchowną uczćiwośćią, poszanowaniem, skromnośćią słow, czołobitnośćią abo ukłonem, ale też y wnętrzną rewe-

rewerencyą, miłośćią,y wdźięcznośćią, y w samym skutku, posłuszeństwem, podleganiem ich nauce, karności, napominaniom, modlitwą do Boga za nich, wspomaganiem ich w starośći, y we wszelkich potrzebach im usługując, y opatrując. Ekklezyastyk abo Mędrzec Pański *Cap. 3. v.* 8. mowi: *Kto śię boi Pana, czći Rodźicow, y jako Panom swoim, służyć im będźie. Uczynkiem, y słowem, y wszelką ćierpliwośćią czći Oyca twego, ażeby nadeszło tobie błogosławieństwo od niego, y żeby błogosławieństwo jego ostatecznie trwało.*

Co śię mowi o Oycu y Matce, toż trzeba rozumieć y o inszych starszych naszych, osobliwie o Nauczyćielach y Dobrodźiejach tak duchownych, jako y ćielesnych. Co jeżeli synowie y corki Rodźicom, ktorzy ich na świat wydali y wychowali, czynić będą, Pan Bog im przyobiecał długie lata na tym świećie, mowiąc: *Czćiy Oyca twego y Matkę twoję, jeżeli chcesz być długowiecznym na źiemi*, á S. Paweł przydaje: *aby śię tobie dobrze dźiało y długo żył. Eph:6.v.1.& Colos:3.v.20.*

A jeżeli kto nie będźie czćił Rodźicow swoich, pewnie temu Pan Bog skroći lata żyćia jego, że y puł wieku sobie od Boga naznaczonego nie dożyje.

20. P. Co też Rodźicy powinni swoim dźiatkom?

O. 1. Powinni im dać dobre wychowanie, nauczając ich bojaźni y miłośći Bożey, paćierza y tajemnic Wiary świętey, za czasu wbijając w ich pamięć, na jaki koniec są stworzeni od Boga? trzymając je w reźie y w groźie; w czym wykroczą, ni w czym nie przebaczając. Bo mowi Duch S. *Prov:* 13. *v.*24. *Kto żałuje rozgi, nienawidźi syna swego, kto zaś go kocha, coraz go zaćina.* Y w Rozdź: 23. *v.* 13. *Nie umykay od dźiecka karnośći: bo jeśli go oćwiczysz rozgą, nie umrze: ty rozgą go uderzysz, á duszę jego wybawisz z piekła.* Y *cap:* 29. *v.* 15. *Rozga y ćwiczenie dodaje mądrośći: jeśli puśćisz na wolą dźiećię, zawstydźi matkę swoję. v.* 17. *Ucz syna twego, á on ochłodźi ćię y ućieszy duszę twoję.*

2. Rodźicy niepowinni dawać dźiećiom złego przykładu ani mo-

wą,

wą, ani uczynkiem; Bo dźieći łatwo od Rodźicow nauczą śię wſzelkiego złego, ktore w nich widzą, abo od nich ſłyſzą; jako to łajania, ſwarow, przeklęctwa, gniewu, zapalczywośći, &c. Ztąd S. Paweł napomina ich *Epheſ: 6. v. 4. Oycowie nie pobudzayćie do gniewu ſynow ſwoich, ale je wychowuyćie w karnośći y w groźbie Pańſkiey.* To jeſt: nie z gniewu ich karzćie: bo tym ſpoſobem tylko rozdrażnićie ich, á nie naprawićie,ale je z miłośći z napominaniem Oycowſkim karzćie według zaſługi ich ani zbytecznie oſtro,ani zbytecznie miękko jako Heli 1. *Reg:* 4. przeto y ſynow ſtráćił, y ſam ſzyję złamał.

PRZYKAZANIE PIĄTE.

Nie zabijay.

21. P. Czego Pan Bog przez to przykazanie zakazuje?

O. 1. Zakazuje zabijać człowieka tak na ćiele, jako y na ſławie, abo honorze, y dobrey u ludźi reputacyi.

2. Zakazuje ranić, kaleczyć, obćiąć kogo na jakimkolwiek członku; także kijami abo poſtoronkiem kogo zbić; kańczukami,abo rozgami nieſłuſznie ćwiczyć: á choćby y ſłuſznie, jednak śię nie godźi ſprawiedliwośći czynić, y karać, jeśli nie maſz władzy Oycowſkiey abo Sędźiowſkiey nad winnym kary.

3. Zakazuje nieſłuſznie człowieka więźić, kaydanami obćiążać, niewolić.

4. Zakazuje nieporządnie na człowieka gniewać śię z chęćią pomſty.

5. Zakazuje mieć jakąkolwiek z bliźnim nieprzyjaźń, niezgodę, zwadę, ſwary, roſterki, nieſnaſki; zayzdrość.

6. Zakazuje wojen nieſłuſznych, pojedynkow, buntow, ſedycyi, ktore śćiągają śię do zaboyſtwa.

7. Zakazuje obżarſtwa y pijańſtwa, ktore zbytnim pokarmem y napojem pſują zdrowie, wprawują w rożne choroby, ſkracają żyćie.

8. Zakazuje niemiłośierdźia abo nielitośći nad nędzą ludzką, przez ktorą nędzni przychodzą do ſtraty zdrowia y żyćia, nie będąc wſpomożeni od bliźniego lepiey śię mającego.

9. Zakazuje nieżyczliwośći, przez ktorą kto bliźniemu złego życzy,á z dobra jego ſmući śię: abo gdy kto bliźniemu złorzeczy, przeklina, djabłom oddaje.

10. Nakoniec zakazuje Pan Bog wſzelkiego zgorſzenia tak mową jako y uczynkiem, przez co bliźni do ruiny duchowney przywodźi śię, y na duſzy śię zabija.

22. P. Co Pan Bog przykazuje przez to piąte przykazanie?

O. 1. Przykazuje nam miłość wzajemną porządną, abyśmy śię wzajemnie kochali, nic złego bliźniemu nie życząc, ani czyniąc, á wſzelką uczynność y przyſługę wzajemnie jeden drugiemu wyrządzając.

2. Przykazuje wzajemną zgodę y pokoy z bliźnim: pokorę, ćierpliwość, łagodność, oſtrożność w mowie, żeby kogo nie uraźić nieroſtropną mową, y nie dać okazyi do gniewu, do zwady, do ſwarow.

3. Przykazuje miłośierdźie y litość nad nędznemi potrzebującemi pomocy naſzey.

4. Przykazuje wſtrzemięźliwość, trzeźwość y pomiarkowanie w jedzeniu y w pićiu.

5. Przykazuje wſzelką ſkromność w mowie y w obyczajach, y wſzelkie zbudowanie bliźnich przez świątobliwą z niemi konwerſacyą. *Tak niech świeći światłość naſza przed ludźmi, aby widźieli uczynki waſze dobre y chwalili Oyca waſzego, ktory jeſt w niebie.*

PRZYKAZANIE SZOSTE.

Nie Cudzołoż.

23. P. Czego nam Pan Bog zakazuje przez to ſzoſte przykazanie?

O. Zakazuje wſzelkiego grzechu przećiwko czyſtośći: wſzczegulnośći zakazuje. 1. Cudzołoſtwa z cudzą żoną. 2. Fornikacyi abo porubſtwa wolnego z wolną, to jeſt: ślubami nieobowiązanego z nieobowiązaną. 3. Zgwałcenia poniewolnie. 4. *Raptum* porwania Panny. 5. *Inceſtum* kaźirodztwa,to jeſt: grzechu lubieżnego między krewnemi. 6. *Sacrilegium* abo grzechu wſzetecznego między oſobami ślu-

bem czystośći obowiązanemi. 7. Sodomii. 8. Bestyalstwa. 9. *Mollitiem seu pollutionem* psoty z samym sobą.

Nakoniec zakazuje Pan Bog wszelkiey nieczystośći, lubieżnośći, wszeteczeństwa, y plugastwa ćielesnego już przez bawienie śię myślami nieczystemi, już przez mowy y żarty wszeteczne, już przez śpiewanie, abo słuchanie, abo czytanie piosnek plugawych, wierszow Wenerą trącących, już przez niebespieczną konwersacyą z inszą płćią, już przez lubieżne patrzanie na objekta plugawe, już przez całowanie, abo przez dotykanie drugiego, abo śiebie samego, już przez pijaństwo, już przez prożnowanie, ktore jest pierzyną czarta Asmodeusza, abo szatana podżegacza do lubieżnośći.

24. P. Co nam Pan Bog przykazuje przez to szoste przykazanie?

O. Przykazuje nam 1. czystość duszy y ćiała według stanu każdego.

2. Wstyd abo wstydliwość w mowie, w konwersacyi, wspoyrzeniu &c.

3. Wstrzemięźliwość w jedzeniu y w pićiu.

4. Czuyność nad sobą samym, y prędkie odwrocenie myśli, oczu, uszu od objektow plugawych, do lubieżnośći pobudzających.

5. Wystrzeganie śię niebespieczney konwersacyi, rozmow niepotrzebnych z inszą płćią.

6. Rychła ućieczkę po ratunek do P. Boga, do męki Chrystusowey, do przenayczystszey Panny Matki Bożey, do S. Anjoła Stroża.

7. Rospamiętywanie rzeczy ostatecznych: śmierći, sądu Bożego, nieba, y piekła.

8. Umartwienie ćiała przez posty y dyscypliny: á naybarźiey wstrzymanie zmysłow, oczu, uszu, języka, rąk od objektow gorszących.

PRZYKAZANIE SIODME.

Nie Kradniy.

25. P. Czego zakazuje to przykazanie?

O. Zakazuje 1. kradźieży, ktora jest potajemne wźięćie cudzey rzeczy bez pozwolenia Pana tey rzeczy: to jest: bez wiadomośći tego, czyja ta rzecz jest.

2. *Rapinam*, drapiestwa, zdźierstwa y wydźierstwa, ktore jest wźięćie jakiey rzeczy komu przez gwałt. Co jest większym grzechem, niż kradźież dla uczynionego przymuszenia y gwałtu.

3. Lichwy, żeby nie brać nad słuszność za rzecz pożyczoną.

4. Zakazuje czynienia wszelkiey krzywdy bliźniemu w kupnie, w przedaży, y w inszych kontraktach.

5. Stratowania zboża, spaszenia łąk, śianożęći, wyćięćia lasu, zapalenia domu, &c.

P. 26. Co Pan Bog przykazuje przez to śiodme przykazanie?

O. Przykazuje 1. Sprawiedliwość w kontraktach, ktorą nazywają *justitiam commutativam*. 2. *Justitiam distributivam*, abo sprawiedliwość w rozdawaniu urzędow publicznych, ktore niepowinne być dane niegodnym, niezasłużonym, łakomcom,ućiemiężającym poddanych, y tym, ktorzy mogą zaszkodźić zbawieniu dusz ludzkich, jako to heretykom, żydom, y tym, ktorzy do tego urzędu nie mają sposobnośći y talentow. 3. Przykazuje hoyność abo szczodrobliwość pomiarkowaną, tak, ażebyś nie był ani nazbyt chćiwym, ani nazbyt rozrzutnym.

PRZYKAZANIE OSME.

Nie świadcz fałszywie, seu nie mow fałszywego świadectwa.

P. 27. Co Pan Bog przez to przykazanie zakazuje?

O. Zakazuje wszelkiego grzechu, ktory językiem przećiwko bliźniemu może śię popełnić: jako to jest:

1. Kłamstwo, gdy kto inaczey mowi, inaczey być rozumie.

2. *Perjurium*, krzywo-przyśięstwo abo fałszywe świadectwo przyśięgą stwierdzone.

3. Fałszywe świadectwo y bez przyśięgi.

4. *Detractio*, ujęćie komu dobrey sławy.

5. *Oblocutio*, obmowa y oczernienie cudzey sławy przez objawienie potajemnych grzechow, abo defektow y niedoskonałośći.

6. *Contumelia*, zelżywość, kalumnia, potwarz. *Convicium*, łajanie zelżywe. *Improperium*, urąganie, naśmiewanie, wyszydzenie drugiego.
7. *Susurratio*, zauszne udanie mowy cudzey, abo śianie niezgod między bráćią przez relacyą mowy jednego przećiwko drugiemu.
8. Mruczenie na starszych.
9. Udanie niesłuszne przed starszemi.
10. Pochlebstwo, gdy kto mowi, abo czyni nie według prawdy, ale według woli tego, komu chce upodobać śię; naprzykład chwaląc kogo z tego, czego nie ma.
11. *Jactantia*, chełpliwość abo chełpienie śię z talentow, cnot, przymiotow, ktorych nie ma; abo jeśli ma, to nie łasce Bożey, ale sobie przypisuje.

P. 28. Co Pan Bog przykazuje przez to osme przykazanie?
O. Przykazuje naprzod: prawdę w mowie. Niech będźie mowa wasza: jest, jest: nie, nie. 2. Wierność w dotrzymaniu obietnicy. 3. Szczerość w słowiech bez ekwiwokacyi, bez domysłu inszey rzeczy. 4. Ostrożność y uwaga w mowie: straż języka.

PRZYKAZANIE DZIEWIĄTE.

Nie pożądaj żony cudzey.

PRZYKAZANIE DZIESIĄTE.

Ani żadney rzeczy bliźniego.

29. P. Czego przez te dwoje przykązań Pan Bog zakazuje?
O. Zakazuje, y zabrania nie tylko uczynkow w szostym y w śiodmym przykazaniu zakazanych, ale też y żądzy abo chcenia tych rzeczy, ktore śię tam zakazują. Bo Pan Bog, ktory przenika serca y wnętrzności nasze, chce, abyśmy byli czystemi y sprawiedliwemi nie tylko powierzchu, ale y wewnątrz.

PRZYKAZANIA KOSCIELNE.

30. P. Ktore są przykazania Kośćielne? y wiele ich jest? O.

O. Są te pięć: *Pierwsze:* Postanowione od Kośćioła Bożego dni święte święćić. *Wtore:* We dni święte Mszy S. z uczćiwośćią słuchać. *Trzećie:* w Kwadragezymę, w Suchedni, w Wigilie, y co piątek pośćić według zwyczaju kraju: á w sobotę od mięsnych potraw wstrzymać śię. *Czwarte:* Grzechow swych Kapłanowi od własnego Biskupa aprobowanemu spowiadać śię przynamniey raz w rok, y ile razy będźiesz śię poczuwał do grzechu ćięszkiego abo śmiertelnego. *Piąte:* Przenayświętszy Sakrament przynamniey raz w rok około Wielkieynocy przyimować. Krom tych piąćiu, są jeszcze insze przykazania Kośćielne: jako to: 1. nie wstępować w stan małżeński dni zakazanych. 2. Dźieśięćiny Pasterzowi szczerze oddawać.

31. P. Przykazania Kośćielne czy obligują nas pod grzechem do ich zachowania?
O. Tak jest: obligują. Bo kto Kośćioła Chrystusowego nie słucha, samego Chrystusa nie słucha. Kośćioł Boży jest Oblubienicą Chrystusową, á Matką naszą. Kto Matki nie słucha, grzeszy, y Oyca obraża: toć y gwałcący przykazania tey Matki grzeszy.

32. P. Ktore są Rady Chrystusowe, nie wszystkich obligujące?
O. Są te trzy: 1. Dobrowolne ubostwo. 2. Czystość wieczna. 3. Posłuszeństwo starszemu swemu.

ROZDZIAŁ CZWARTY

O SAKRAMENTACH.

1. P. Co jest Sakrament?
O. Jest znak widomy łaski Bożey niewidomey na poświęcenie człowieka od Chrystusa Pana postanowiony.

2. P. Wiele jest Sakramentow?
O. Siedm: Chrzest, Bierzmowanie, Pokuta, Eucharystya, to jest: Ciało y Krew P. naszego JEZUSA Chrystusa pod przypadłośćiami chleba y wina, Ostatnie pomazanie, Kapłaństwo, y Małżeństwo.

3. P. Te Sakramenta z czego śię składają?

 O. Z ma-

O. Z materyi y z formy. ***Materya*** jeſt rzecz jaka widoma od Chryſtuſa Pana poſtanowiona za znak niewidomey łaſki: jako to w Chrzćie woda; w Bierzmowaniu ***Chriſma***; w Pokućie ſpowiedź abo wyznanie ſwoich grzechow przed Kapłanem; w Eucharyſtyi chleb y wino, w Oſtatnim pomazaniu oliwa &c.

Forma zaś ſą ſłowa od Chryſtuſa Pana determinowane, jako to w Chrzćie: ***Ja ćiebie chrzczę w Imię Oyca, y Syna, y Ducha Swiętego:*** w Bierzmowaniu: ***Ego te conſigno &c.*** w Pokućie: ***Ego te abſolvo:*** w Eucharyſtyi: ***Hoc eſt Corpus meum,*** w Oſtatnim pomazaniu: ***Per iſtam ſanctam unctionem &c.***

§ 1. O CHRZCIE.

4. P. Co Chrzeſt ſprawuje?

O. 1. Wlewa na duſzę człowieka łaſkę Bożą poświęcającą y inne dary Ducha S. jako to: ***habitus virtutum,*** abo nadprzyrodzoną ſkłonność do wzbudzania aktow cnot wiary, nadźiei, miłośći, bojaźni Bożey y innych.

2. Wraża w człowieka ***characterem indelebilem,*** charakter niezmazany, abo nigdy niezgładzony, ktory w nim będźie trwał przez całą wieczność.

3. Chrzeſt przypuſzcza człowieka do Kośćioła, to jeſt: policza go między wiernemi, y czyni go ***capacem,*** abo ſpoſobnym do przyjęćia innych Sakramentow.

5. P. Co ſprawuje w nas łaſka Boża poświęcająca przy Chrzćie na duſze naſze wlana?

O. Łaſka Boża poświęcająca ſprawuje w nas te ſkutki:

Naprzod: poświęca duſzę naſzę, y onę czyni w oczach Boſkich piękną, wdźięczną, y przyjemną, jako oblubienicę Ducha S. przybraną w naydroższe kleynoty z zaſług Chryſtuſowych.

2. Czyni człowieka ſynem Bożym, y dźiedźicem kroleſtwa niebieſkiego.

3. Gładźi wſzyſtkie grzechy tak względem winy, jako względem kary we Chrzćie S. w Sakramenćie zaś pokuty dla niewdźięczności człowieka po odpuſzczeniu ſobie winy y kary znowu na nie zaſługującego, częſtokroć P. Bog zachowuje karę doczeſną odpuśćiwſzy wieczną.

4. Podnaſza ſprawy naſze do ſtanu nadprzyrodzonego, że uczynki naſze jako ſynowſkie podobają śię Oycu naſzemu niebieſkiemu, iż zaſługują na pomnożenie teyże łaſki na źiemi, y chwały w niebie.

6. P. Przez co śię traći łaſka Boża poświęcająca?

O. Przez każdy grzech śmiertelny. Przeto potrzeba naybarźiey śię ſtrzedz grzechu: y powinniśmy raczey umrzeć, y wſzyſtkie męki ćierpieć, niżeli P. Boga grzechem ćię̇zkim obraźić, y łaſkę jego ſtraćić.

§ 2. O BIERZMOWANIU.

7. P. Co ſprawuje Bierzmowanie? abo Pomaſzczenie czoła Chryzmem od Biſkupa?

O. Naprzod: umacnia nas łaſką Bożą, czyniąc nas mocnemi y odważnemi do wyznania wiary Chryſtuſowey, żebyśmy śię nigdy nie wſtydźili wyznać Imienia Chryſtuſowego y wiary Jego.

Powtore: namaſzcza nas na żołnierſtwo Chryſtuſowe.

Potrzećie: wraża w nas charakter niezmazany, jako y Chrzeſt. 2. *Cor:* 1. *v.* 22. ***Ktory nas potwierdza z wami w Chryſtuśie, y ktory nas pomaśćił, jeſt Bog: ktory też zapieczętował nas. y dał zadatek Ducha w ſercach naſzych.*** Co ſprawuje Pan Bog w Sakramenćie konfirmacyi, abo Bierzmowania.

§ 3. O SAKRAMENCIE POKUTY.

8. P. Co jeſt Pokuta?

O. Jeſt Sakrament od Chryſtuſa Pana poſtanowiony, w ktorym grzeſznik z żalem y przedśięwźięćiem poprawy ſpowiada śię, to jeſt: wyznawa grzechy ſwoje przed Kapłanem, y od niego bierze abſolucyą, abo odpuſzczenie grzechow.

9. P. Jaką mocą Kapłan odpuſzcza penitentowi grzechy?

O. Mocą y Imieniem ſamego Chryſtuſa Pana, ktory *Joan:* 20. *v.* 22. po zmartwychwſtaniu ſwoim pokazawſzy śię Uczniom ſwoim, rzekł im:

im: Pokoy wam: y to powiedźiawszy, tchnął na nich, y rzekł im: *Bierzćie Ducha Swiętego: ktorych odpuśćićie grzechy, są im odpuszczone, á ktorych zatrzymaćie, są zatrzymane.*

10. P. Co Sakrament Pokuty sprawuje?

O. 1. Odpuszcza grzechy po Chrzćie popełnione względem winy, y względem kary wieczney, lubo podczas Pan Bog dla niewdźięczności grzesznika, doczesną zatrzymuje karę.

2. Godźi y jedna człowieka z Bogiem: Bo człowiek przez grzech stał się był nieprzyjaćielem Boskim, á przez absolucyą Kapłańską znowu go Pan Bog przyimuje do łaski y przyjaźni swojey, y przywraca mu dawne jego zasługi, ktore były przez grzech umorzone, y oddaje prawo do dźiedźictwa krolestwa niebieskiego.

11. P. Grzesznik przystępując do Sakramentu Pokuty, co ma czynić?

O. Naprzod: powinien rostrząść sumnienie swoje, na pamięć sobie przywodząc, czym Pana Boga obraźił myślą, mową, y uczynkiem przećiwko przykazaniom Boskim y Kośćielnym, abo też opuszczeniem powinnośći swojey.

2. Przypomniawszy grzechy swoje, zawźiąć na sercu żal, że Pana Boga wszelkiey miłośći naygodnieyszego nie miłował z całego serca swego, kiedy odważył się obraźić go gwałcąc przykazania jego; y oraz powinien uczynić mocne przedśięwźięćie, nigdy Pana Boga dobrowolnie y rozmyślnie nie obrażać.

3. Powinien przed Kapłanem szczerze wyspowiadać śię, to jest: wyznać wszystkie grzechy swoje, ktore pamięta, żadnego nie tając ani z bojaźni, ani ze wstydu, będąc pewien, że Spowiednik do niczego nie może zażyć wiadomośći z spowiedźi wźiętey.

4. Penitent wźiąwszy absolucyą abo rozgrzeszenie, powinien wypełnić pokutę od Spowiednika naznaczoną.

Zkąd każdy może poznać, że Pokuty Sakramentalney są trzy częśći. 1. Zal za grzechy z przedśięwźięćiem poprawy. 2. Spowiedź abo wyznanie grzechow. 3. Wypełnienie naznaczoney pokuty.

12. P.

12. P. Wieloraki jest żal za grzechy?

O. Jest dwojaki, doskonały y niedoskonały. Zal doskonały zowie się *Contritio*, abo Skrucha, kiedy grzesznik serdecznym żalem zdjęty żałuje za grzechy z miłośći ku Bogu, że Boga dobroć nieskończoną śmiał obrażać przestępując przykazania Jego, ktorego powinien był z całego serca kochać y wolą jego pełnić. Zal niedoskonały zowie śię *Attritio*, kiedy grzesznik żałuje za grzechy z bojaźni piekła, z utraty nieba, abo że zasłużył na inszą karę Boską, naprzykład: iż P. Bog karze grzechy ludzkie chorobami, głodem, powietrzem, ogniem, szarańczą &c. Oba te żale, dobre są, y sam P. Bog do nich pobudza grzeszników: Lepsza jednak jest kontrycya, abo skrucha z miłośći pochodząca.

§ 4. O SAKRAMENCIE EUCHARYSTYI.

13. P. Co wierzysz o Eucharystyi?

O. Ja mocno wierzę, iż po konsekracyi, to jest: po poświęceniu chleba y wina przez prawdźiwego Kapłana, pod osobami chleba y wina jest prawdźiwe Ciało y Krew Pana naszego JEZUSA Chrystusa.

14. P. Po konsekracyi czy zostaje w Eucharystyi substancya chleba y wina?

O. Nie zostaje, ale się odmienia w Ciało y w Krew Chrystusową, á chleba y wina tylko *accidentia sine subjecto* zostaje, to jest: przypadłośći chleba y wina; jako to, rozśćiągłość, okrągłość abo podługowatość, białość, smak, zapach &c.

15. P. Czy samo tylko Ciało, y Krew Chrystusa Pana jest w Eucharystyi?

O. W Przenayświętszey Eucharystyi jest Ciało Chrystusa Pana żywe y ubostwione, także Krew Chrystusowa jest żywa y ubostwiona: żywe zaś Ciało y ubostwione nie może być bez Duszy y bez Bostwa: toż mowić o Krwi: á zatym cały Chrystus jest w Eucharystyi z Duszą, z Ciałem, ze Krwią, z Bostwem. A gdźie Chrystus jest cały, tam jest z zasługami swemi, przez ktore nam wysłużył wszelkie łaski u Boga, ktore możemy przy kommunii czerpać, ze zrzodeł Zbawićiela, według sposobnośći y dyspozycyi naszey, ktorą do Stołu Pańskiego przynośiemy.

16. P.

16. P. Co ſprawuje w nas ten Przenayśw: Sakrament Eucharyſtyi?

O. Ten Przenayświętſzy Sakrament, że jeſt nam dany od Chryſtuſa na pokarm duſzy naſzey: á zátym to wſzyſtko duchownie ſprawuje w duſzy naſzey, co pokarm ćieleſny ſprawuje w ćiele. *Naprzod:* nas duchownie delektuje. *Powtore:* nas pośiła, pokrzepcza, umacnia, potwierdza, pomnażając w nas łaſkę Bożą, y dodając nam śił przećiwko natarczywośćiom pokus. *Potrzećie:* Odmienia nas w inſzego człowieka. Mowi Chryſtus Pan do S. Auguſtyna: *Nie ty odmieniſz mnie w śiebie, al- śię ty odmieniſz w mnie. Poczwarte:* Poświęca duſze naſze y ćiała naſze, y z ſwoim chwalebnym y uwielbionym Ciałem łączy: przez co daje prawo ćiału naſzemu do chwalebnego zmartwychwſtania na ſkończeniu świata. Ztąd Eucharyſtya nazywa śię: *Pignus æternæ gloriæ*, zadatkiem wieczney chwały, nie tylko względem duſzy, ale y względem ćiała.

17. P. Z jakim przygotowaniem powinniśmy przyſtępować do tego Przenayświętſzego Sakramentu?

O. Przyſtępujący do tego Przenayśw: pokarmu *Naprzod:* Ma być wolny od grzechu śmiertelnego. Bo żadnemu umarłemu nie jeſt pożyteczny pokarm: á w grzechu zoſtający człowiek jeſt Bogu umarły na duſzy: toć tego Przenayświętſzego pokarmu nie może pożytecznie y zbawiennie pożywać, chyba na potępienie ſwoje.

2. Kto śię poczuwa do grzechu śmiertelnego, powinien wprzod należyćie wyſpowiadać śię przed Kapłanem.

3. Powinien być *jejunus jejuniô naturalî*, to jeſt: tego dnia przed kommunią, nie ma nic ani jeść, ani pić.

4. Powinien przyſtępować z wielką wiarą, nabożeńſtwem, uczćiwośćią, pokorą, rewerencyą, ſkromnośćią &c.

18. P. Przyjąwſzy Pana JEZUSA, co mamy czynić?

O. Powinniśmy z Panem JEZUSEM we wnętrznośćiach naſzych zoſtającym przynamniey na kwadrans zabawić śię, aż śię przypadłośći chleba ſtrawią. Bawić śię zaś z Panem JEZUSEM mamy te akty wzbudzając:

1. Witając Pana JEZUSA we wnętrznośćiach naſzych, y Przenayświętſze Jego rany po całym ćiele całując od nog do głowy.

2. Kłaniając śię mu jako Bogu, Tworcy y Odkupićielowi naſzemu.

3. Dźiwując śię takiey miłośći Zbawićiela naſzego, że śię tak z nami łączy, jako pokarm z ćiałem.

4. Dźiękując mu za wſzyſtkie łaſki y dobrodźieyſtwa, oſobliwie za teraznieyſzą kommunią.

5. Przepraſzając, żeśmy dotychczas niedbale mu ſłużyli, y tak wielą grzechami go obraźili, obiecując mu ſkuteczną poprawę. A na dość uczynienie za grzechy naſze ofiarując Bogu Oycu nieſkończone zaſługi Chryſtuſa Pana w nas zoſtającego.

6. Oddając śiebie ſamego, duſzę, ćiało, uczynki, y całe życie.

7. Proſząc o odpuſzczenie grzechow, o danie dalſzych łaſk w tym życiu, o ſzczęśliwą śmierć, y o zbawienie wieczne tak nam ſamym, jako y Rodźicom, Dobrodźiejom, Przyjaćiołom, dźiećiom, y poddanym naſzym, ktorzy na nas robią, pracują, nas żywią: proſząc także o zgodę między Panami, o pokoy w Oyczyznie, o roſkrzewienie chwały Bożey przez nawrocenie pogan, heretykow, y grzeſznikow, o wybawienie duſz w czyſcu ćierpiących &c.

19. P. Eucharyſtya czy jeſt też oraz Ofiara nowego teſtamentu?

O. Eucharyſtya nie tylko jeſt Sakramentem, to jeſt: znakiem widomym łaſki niewidomey, ale też oraz jeſt y Ofiarą nowego teſtamentu, ktora naſtąpiła na mieyſce wſzyſtkich Ofiar ſtarego Zakonu, jako mowi Auguſtyn S.

20. P. Jakie były Ofiary, abo *Sacrificia* ſtarego zakonu? (gnąć.

O. Były wielorakie, ktore do czterech rodzajow Ofiar mogą śię ścią-

1. *Latreutica ſeu adoratoria Sacrificia*, na oddanie latryi abo naywyżſzey czći Bogu, uznawając go Stworcą, Autorem y Panem wſzyſtkich rzeczy, á nas ſamych dźiełem rąk Jego, od ktorego bierzem jeſteſtwo y wſzyſtko to, co mamy, y możemy mieć, á zatym y na uznanie naſzey podległośći pod naywyżſzym panowaniem Jego.

2. *Propitiatoria*, Błagalne, na ubłaganie Boskiego Majestatu na nas zagniewanego przez grzechy nasze, y oraz *Satisfactoria*, dość czyniące sprawiedliwośći Boskiey.

3. *Eucharistica seu gratiarum actoria Sacrificia*, na dźiękczynienie Bogu za świadczone nam dobrodźieystwa.

4. *Impetratoria*, na uproszenie dalszych darow Boskich.

Co wszystko zawiera śię w jedney Ofierze Ciała y Krwi Chrystusowey we Mszy świętey: przez ktorą y pokłon śię oddaje naywyższy naywyższemu Majestatowi Boskiemu, ofiarując mu samego Chrystusa w Sakramenćie zostającego, y błaga śię Bog tak drogą Ofiarą Ciała y Krwi Chrystusowey, przez ktorego na krzyżu zupełna y nader obfita stała śię satisfakcya za grzechy nasze, y Bogu śię czynią dźięki, y dalsze dobrodźieystwa upraszają śię przez Pana JEZUSA mistycznie w Ofierze Mszy świętey zabitego.

21. P. To Chrystus w Ofierze Mszy świętey bywa mistycznie zabity?

O. Tak jest: bo essencya, abo treść Ofiary na tym zawisła, iż gdy rzecz żywa Bogu śię ofiaruje, aby była zabita na uznanie Boga za Pana żyćia y śmierći naszey. Gdźie zaś osobno śię kładźie ćiało, a osobno krew, tam muśi być zabićie. A w Ofierze Mszy świętey *vi verborum*, mocą słow Chrystusowych nad chlebem: *To jest Ciało moje*, y nad winem: *Ta jest Krew moja*, kładźie śię osobno ćiało, y osobno krew; Toć w tey Ofierze muśi być Chrystus zabity, nie realnie; bo Chrystus raz zmartwychwstawszy już więcey nie umiera, ale bywa zabity mistycznie, moralnie, bez wylania krwi, y bez rozłączenia śię duszy z ćiałem. Y dla tego zowie śię ta Ofiara Mszy S. *Sacrificium incruentum*, Ofiara niekrwawa: bo przez konkomitancyą dla unii abo złączenia Ciała y Krwi z Duszą y z Bostwem cały jest Chrystus Bog y Człowiek żywy y chwalebny, tenże sam, ktory śiedźi na prawicy Boga Oyca w niebie. Y o tymto mowi Jan S. *Apoc:* 5. *v.* 6 *Y widźiałem: a oto w pośrzodku tronu, y w pośrzodku czterech zwierząt, y w pośrzodku Starcow Baranek stał jakby zabity.*

§ 5.

§ 5. O SAKRAMENCIE OSTATNIEGO POMAZANIA, *ktory jest dopełnieniem Pokuty, jako Bierzmowanie jest dopełnieniem Chrztu.*

22. P. Komu śię daje ostatnie pomazanie?

O. Ciężko y niebespieczno choremu: bo S. Jakub w liśćie swoim *C.* 5. *v.* 14. mowi: *Choruje kto między wami; niech przywiedźie Kapłanow, ktorzyby śię modlili nad nim namazując go olejem oliwnym w Imię Pańskie.* Ztąd supplicyantom, ktorych karzą śmiercią, nie dają tego Sakramentu.

23. P. Co sprawuje Ostatnie Pomazanie?

O. *Naprzod:* Pomnaża w chorym łaskę Bożą.

2. Gładźi y odpuszcza grzechy względem pozostałey kary.

3. Zmacnia y uzbraja chorego do boju z szatanem w zgonie żyćia.

4. Pomaga do poratowania zdrowia ćielesnego. Bo S. Jakub mowi, że przy pomazaniu, *Modlitwa wiary uzdrowi chorego, y ulży mu Pan.* Jakoż doświadczenie to stwierdza, że po wźięćiu tego Sakramentu, zawsze chory czuje folgę y ulżenie boleśći, y poprawę na zdrowiu.

5. Nakoniec: ten Sakrament sprawuje te wszystkie skutki na duszy duchownie, co oliwa sprawuje w ćiele materyalnie.

§ 6. O KAPŁANSTWIE.

24. P. Co jest Kapłaństwo?

O. Jest Sakrament od Chrystusa Pana postanowiony, w ktorym mężczyzna ochrzczony, bierze od Chrystusa przez poświęcenie Biskupie moc sprawować Eucharystyą, y odpuszczać pokutującym grzechy. W inszych zaś Ordynacyach daje śię moc sprawowania usług do Sakramentu Ołtarza stosujących śię. Jako to Diakon bierze moc rozdawania Eucharystyi, y opowiadania Ewangelii. Biskup bierze moc ordynowania, abo poświęcenia innych Ministrow Kośćielnych, y poświęcenia Oleju na Ostatnie Pomazanie, y Chryzmy do Bierzmowania; y oraz bierze moc do rządzenia Kośćioła sobie naznaczonego.

25. P.

25. P. Wiele jeſt Ordynacyi śćiągających śię do Kapłańſtwa?

O. Siedm: cztery mnieyſze; abo *minores Ordines: Acolythatus, Exorciſtatus, Lectoratus, & Oſtiariatus.* Trzy więkſze majace ſobie przyłączony ślub wieczney czyſtośći, y dla tego śię nazywają *Ordines Sacri*, y *Ordines majores:* á te ſą: *Subdiaconatus, Diaconatus,* y *Presbyteratus.* Biſkupſtwo zaś zawiera śię w Kapłańſtwie jako część dopełniająca Kapłańſtwo, *tanquam pars integrans Sacerdotium.*

26. P. Co ſprawuje Kapłańſtwo?

O. 1. Krom pomnożenia łaſki Bożey, daje moc duchowną do ſprawowania urzędu ſwego świątobliwie, Bogu przyjemnie, ludźiom przykładnie, y jako przynależy y przyſtoi na taką godność.

2. Wraża charakter niezmazany: przeto nie może śię powtarzać jako Chrzeſt y Bierzmowanie.

§ 7. O MAŁZENSTWIE.

27. P. Co ſprawuje ten Sakrament?

O. Daje moc y łaſkę tym, ktorzy świątobliwie wſtępują w ſtan małżeńſki, ażeby w tym ſtanie żyli w pokoju, w zgodźie, w miłośći, y w jednośći, y żeby płodźili y wychowali dźiatki ſwe w bojaźni, y w miłośći Bożey, y z nich poćiechę mieli tak w tym żyćiu na źiemi, jako y w wiecznym żyćiu w niebie.

Tu śię mogą przełożyć powinnośći Rodźicow ku dźiatkom ſwoim, ktore patrz w Kazaniach na karćie 135.

ROZDZIAŁ PIĄTY

O Powinnośćiach Sprawiedliwośći Chrześćiańſkiey.

§ 1. O CNOTACH.

1. P. Wiele jeſt Cnot przednieyſzych, ktore człowieka dobrym czynią?

O. Siedm: Trzy ſą Teologiczne, á cztery moralne, ktore Kardynalnemi zowią.

2. P. Ktore ſą cnoty Teologiczne, abo *directè* proſto do Boga śię śćiągające?

O. Wia-

O. Wiara, Nadźieja, y Miłość. Bo WIARA to w nas ſprawuje, abyśmy wſzyſtko to mocno wierzyli y trzymali, cokolwiek Pan Bog nam objawił y przez Kośćioł ſwoy do wierzenia podał: bo Pan Bog jeſt iſtotną mądrośćią, y wſzyſtkich rzeczy wiadomośćią, y oraz nieomylną prawdą, ktory ani ſam śię omylić nie może, ani kogo omylić może. *Patrz o tey cnoćie Cap: 1. de Fide.*

NADZIEJA zaś to w nas ſprawuje, że wſzelką ufność naſzę w Bogu pokładamy, ſpodźiewając śię żywota wiecznego z łaſki y z obietnicy ſamegoż Boga dla nieſkończonych zaſług Zbawićiela naſzego, przy kooperacyi jednak naſzey przez dobre uczynki pochodzące także z łaſki Bożey. *Vide Cap: 2. de Spe.*

MIŁOSC to w nas ſprawuje, abyśmy Boga nade wſzyſtko kochali dla jegoż ſamego, to jeſt: dla dobroći jego nieſkończoney; á bliźniego jako nas ſamych z miłośći Boſkiey. O miłośći Boga *vide Cap: 3. q. 1. 2. 3.* O miłośći bliźniego *Ibid: q. 4.*

3. P. Ktore ſą Cnoty Kardynalne, abo Zawiaſy, na ktorych inne cnoty moralne y dobre uczynki utrzymują śię y obracają?

O. Są cztery: Roſtropność, Sprawiedliwość, Wſtrzemięźliwość, y Męſtwo.

ROSTROPNOSC ſprawuje to w nas, abyśmy uważnie y oſtrożnie poſtępowali we wſzyſtkich ſprawach y poſtępkach naſzych, ażebyśmy granic cnot nie przeſtępowali. Ztąd *Prudentia*, abo Roſtropność nazywa śię: *Auriga virtutum*, Direktorką cnot.

SPRAWIEDLIWOSC ſprawuje to, ażebyśmy każdemu, co jego jeſt, oddawali. Ztąd pochodźi wzajemna miłość, zgoda, przyjaźń, pokoy &c.

WSTRZEMIĘZLIWOSC hamuje y utrzymuje paſſye abo namiętnośći, y zmyślność naſzę od zbytkow w jedzeniu y w pićiu. Zkąd pochodźi czuyność nad ſobą, ſpoſobność do wſzyſtkiego tak do nabożeńſtwa, jako y do intereſſow publicznych y prywatnych, zachowanie zdrowia, fortuny, przedłużenie żyćia na ſłużbę Bożą &c.

MĘSTWO ſprawuje, ażebyśmy za pomocą łaſki Bożey na wſzyſtkie

śię

śię odważali trudnośći y prace, gdźie idźie o chwałę Bożą, nie bojąc śię żadnego niebespieczeństwa, ani samey śmierći dla miłośći Bożey. Takie męstwo mieli święći Męczennicy nie tylko męszczyzni doyrzałego wieku, ale też młode pacholęta, słabe panienki.

4. P. Ktore są insze Cnoty moralne?

O. *Naprzod:* Ich jest śiedm, ktore śię sprzećiwiają śiedmiu grzechom głownym; á te są: Pokora, Hoyność, Czystość, Cierpliwość, Wstrzemięźliwość, Miłość braterska, y Pilność.

2. Są jeszcze insze Cnoty moralne, krom tych pomienionych, jako to: Miłośierdźie abo litość nad nędzą ludzką. *Pietas* ku Rodźicom, *Observantia,* abo poszanowanie osob na jakiey zwierzchnośći zostających. *Gratitudo* abo wdźięczność ku Dobrodźiejom. *Modestia,* abo skromność w obyczajach, w mowie, w patrzaniu, w chodzeniu &c.

A nad wszystkie Cnoty moralne nayprzednieysza jest RELIGIA, ktora nas prowadźi do oddania czći y chwały Bogu powinney jako pierwszemu Początkowi y Autorowi wszystkich rzeczy dla nieskończoney Jego zacnośći y godnośći.

5. P. Ktore są akty, ktore Religia sprawuje?

O. Są wnętrzne y zewnętrzne, abo powierzchowne, ale od wnętrznych pochodzące, y z niemi złączone: A te są

1. Uważać Boga nieskończoną zacność y godność.

2. Uznać, iż Bog od żadney rzeczy nie zawist, á wszystkie rzeczy od Boga zawisły, bez ktorego nicby nie były, aniby co mogły.

3. Uważywszy Boską independencyą, á naszę nikczemność y nicestwo, upokarzać śię wnętrznie przed Bogiem, y jemu wnętrzny nabożnym sercem pokłon oddać.

4. A że my ludźie jesteśmy złożeni z duszy y z ćiała, powinniśmy tę cześć y pokłon wnętrzny y nasze nabożeństwo powierzchownemi znakami okazać, jako to: językiem y usty wołając y wzdychając do Boga, mowiąc, abo śpiewając, głowę ku źiemi nachylając, oczy do nieba podnaszając, w pierśi rękoma śię bijąc, ręce w gorę podnaszając, kolana przyklękając, całym sobą na źiemię upadając, &c. &c.

Y tak Akty Religii są te: Adoracya, abo Pokłon, Dźiękczynienie, Modlitwa, Chwalenie Boga, Ofiara, Dźieśięćin oddanie, śluby, przyśięga.

P. 6. A Swiętym Bożym czy powinna jest cześć?

O. Powinna jest jako Przyjaćiołom Bożym, wieczną miłośćią y przyjaźnią złączonym z Bogiem; ale nieskończenie niższa niż ta, ktora śię Bogu oddaje. Bo Bogu oddaje śię *Latria,* abo cześć naywyższa jako Początkowi y Autorowi wszystkich rzeczy; á Swiętym daje śię cześć *Duliæ,* jako kochanym Synom przysposobionym, y Przyjaćiołom Boskim; á Nayświętszey Pannie MARYI oddaje śię cześć *Hyperduliæ,* to jest: cześć wyższa nad tę, ktora wyrządza śię innym Swiętym: á to śię czyni dla naywyższey godnośći Maćierzyństwa Boskiego, to jest: że jest Matką Boga naszego JEZUSA Chrystusa.

P. 7. Czy nie wyrządza śię niecześć Bogu naszemu przez to, że my czćimy y wzywamy Swiętych Bożych w niebie krolujących?

O. Nie tylko przez to nie czyni śię Bogu nie cześć, ale raczey wyrządza śię mu naywyższa cześć, to jest: *cultus Latriæ,* kiedy Swiętych czćimy *cultu Duliæ,* y ich prośiemy, aby śię za nami modlili do Boga: Bo wzywając Swiętych, aby śię za nami przyczyniali y wstawiali do Boga, tym samym uznawamy, że nie kto inszy, tylko sam Bog jest Dawcą wszelkich łask, darow, y dobrodźieystw: á takie wyznanie jest akt Religii, abo *cultus Latriæ* samemu Bogu służący, á prozba nasza abo modlitwa do Swiętych o instancyą, abo o przyczynę, jest uznanie ich za przyjaćioł Bożych, ktorzy u Pana Boga wielki kredyt mają: co jest aktem *duliæ,* ktory żadną miarą nie może służyć Bogu: Czy możem bowiem mowić do Boga modl śię za nami? á do kogo śię będźie modlił, ktory za śię starszego mieć nie może?

§ 2. O DARACH DUCHA SWIĘTEGO.

P. 8. Wiele jest darow Ducha Swiętego?

O. Siedm: Bojaźń Boża, Pobożność, *Scientia,* Wiadomość, Męstwo, Rada,

Rada, Rozum y *Sapientia*, abo Mądrość: ktore Izaiaſz Prorok *c. 1. v. 2.* wylicza w Meſſyaſzu, poczynając z gory, to jeſt: od mądrośći: bo w Chryſtuśie nieſkończenie większe te dary były, niż w inſzych Swiętych ludźiach.

P. 9. Co w nas ſprawują te dary Ducha Swiętego?

O. Dopomagają nam w drodze Bożey, ażebyśmy w niey nie uſtali, abo nie zbłądźili z niey, y nie przepadli. Bo *Bojaźń Boża*, odſtraſza nas od grzechu. *Pobożność*, prowadźi nas do nabożeńſtwa y do poſłuſzeńſtwa Bogu. *Wiadomość*, oświeca nas, co się Bogu podoba, á co nie. *Męſtwo*, czyni nas odważnemi w wykonaniu woli Boſkiey w trudnych rzeczach. *Rada*, odkrywa nam zdrady ſzatańſkie. *Rozum*, podnaſza nas do lepſzego zrozumienia tajemnic Wiary świętey. *Mądrość*, kieruje całe życie naſze y wſzyſtkie ſprawy na chwałę Boſką. Bo mądrego jeſt, zapatrować się na ſwoy koniec oſtatni, y do niego wſzyſtko kierować y zmierzać.

§ 3. O OWOCACH DUCHA SWIĘTEGO.

P. 10. Ktore ſą Owoce Ducha Swiętego?

O. Swięty Paweł *Galat: 5. v. 22.* Wylicza te: Miłość, Weſele, Pokoy, Cierpliwość, Nieſkwapliwość, Cichość, Wiara, Mierność, Wſtrzemięźliwość, Czyſtość.

P. 11. Czemu te Akty nazywają się Owocami Ducha Swiętego?

O. Bo ſą ſkutki Cnot y Darow Ducha Swiętego, ktore w człowieku z poćiechą na ſercu ſprawują pomienione Akty, to jeſt: miłość wzajemną, weſele, pokoy, &c.

§ 4. O DOBRYCH UCZYNKACH.

P. 12. Wiele jeſt uczynkow miłośierdźia, o ktore nas examinować będźie Chryſtus na ſądźie ſwoim?

O. Siedm: 1. Łaknącego nakarmić. 2. Pragnącego napoić. 3. Nagiego przyodźiać. 4. Podrożnego goſpodą przyjąć. 5. Chorego odwiedźić. 6. w Więźieniu zoſtającego odwiedźić y wſpomodz. 7. Umarłego pogrześć.

P. 13.

P. 13. Pomienione uczynki ſą ćieleſne, á duchowne ktore ſą?

O. Duchownych uczynkow miłośierdźia także jeſt śiedm: 1. Dać radę wątpiącemu. 2. Nauczyć nieumiejącego. 3. Poprawić grzeſzącego. 4. Poćieſzyć ſmutnego. 5. Urazę darować bliźniemu. 6. Cierpliwie znieść oſoby nam przykre. 7. Modlić się za żywe y za umarłe.

§ 5. O GRZECHACH.

P. 14. Co jeſt grzech?

O. Jeſt odwrocenie się od Boga, á obrocenie śię do kreatury. Abo jeſt mowa, uczynek, abo pożądanie jakiey rzeczy przećiwko prawu Boſkiemu abo Kośćielnemu.

P. 15. Wpowſzechnośći mowiąc, wieloraki jeſt grzech?

O. Jeſt dwojaki: Pierworodny y aktualny, abo uczynkowy.

Pierworodny jeſt, w ktorym wſzyſcy się rodźim, ktory zaćiągnęliśmy niby dźiedźicznym prawem w pierwſzym Oycu naſzym Adamie przez jego niepoſłuſzeńſtwo.

P. 16. Ten grzech pierworodny jako się gładźi y odpuſzcza?

O. Przez Sakrament Chrztu świętego. Ztąd dźieći niechrzczone ſchodzące z tego świata, nigdy Boga nie będą oglądały w niebie, ale idą do otchłani niemowląt niechrzczonych, ktore ćierpią *pœnam damni ſed non pœnam ſensûs*, to jeſt: ćierpią karę utraty chwały wieczney, ale nic nie ćierpią na zmyſłach.

P. 17. Wieloraki jeſt grzech aktualny abo uczynkowy?

O. Jeſt dwojaki: Smiertelny y powſzedni.

Smiertelny jeſt ten, ktory się popełnia *deliberatè*, rozmyślnie, uważnie przećiwko miłośći Boga abo bliźniego. Nazywa się śmiertelnym dla tego, że odbiera duſzy łaſkę Bożą, ktora jeſt duchownym jey życiem. A tak człowiek ſtraćiwſzy przez grzech łaſkę Boſką, umiera Bogu y ſzczęśliwey wieczności: traći prawo do nieba, traći wſzyſtkie zaſługi, ktore zoſtając w łaſce Bożey był zebrał przez mo-

dlitwy

dlitwy, poſty, jałmużny, y inſze dobre uczynki, á zaſługuje na potępienie wieczne.

P. 18. Jako bywa odpuſzczon grzech śmiertelny?

O. W doyrzałym wieku, przez Sakrament pokuty *in re aut voto:* gdy kto nie majac Kapłana, prawdźiwą wzbudza ſkruchę z ſzczerey miłośći Bożey. Kto zaś umiera zmazany grzechem śmiertelnym, idźie do piekła na wieczne męki. gdźie będźie płacz y zgrzytanie zębow.

P. 19. Ktory jeſt grzech powſzedni?

O. Jeſt ten, ktory nie całe jeſt przećiwko miłośći Boga abo bliźniego, ani odbiera łaſki Bożey poświęcającey, ani też czyni człowieka winnym kary wieczney; Panu Bogu jednak nie podoba śię; bo śię nie zgadza z wolą Bożą, y umnieyſza gorącość miłośći ku Bogu. Przeto trzeba go zgładźić abo tu na tym świećie przez pokutę, abo na tamtym w czyſcu.

P. 20. Ktore ſą grzechy głowne, abo zrzodła grzechow?

O. Te ſą śiedm: Pycha, łakomſtwo, nieczyſtość abo lubieżność, gniew, obżarſtwo, y leniſtwo ku ſłużbie Bożey.

P. 21. Wiele jeſt grzechow przećiwko Duchowi Swiętemu, ktore nie odpuſzczają śię ani na tym, ani na tamtym świećie?

O. Sześć: 1. Deſperacya, abo roſpacz o miłośierdźiu Boſkim.

2. Prezumpcya abo zbyteczna ufność, y nadźieja wiecznego zbawienia, gdy śię ſam nie przykłada przez dobre uczynki do otrzymania onego.

3. Sprzećiwienie śię poznaney prawdźie y na nię bić.

4. Nienawidzenie łaſki Bożey daney drugiemu.

5. *Obſtinatio*, zatwardźiałość y zakamiałość w grzechach.

6. *Finalis impœnitentia*, abo niepokutowanie aż do zgonu żyćia.

P. 22. Ktore ſą grzechy wołające do nieba o pomſtę?

O. Są te cztery: 1. Zaboyſtwo dobrowolne. 2. Grzech ćieleſny przećiwko przyrodzeniu, to jeſt: Sodomſki. 3. Ućiemiężenie ubogich, poddanych. 4. Ukrzywdzenie rzemieślnikow, najemnikow, robotnikow w płaćie.

P. 23. Ktore ſą grzechy cudze nam przyczytane?

O. Są te, ktore lubo kto inſzy popełnił, nam jednak bywają przyczytane, żeśmy śię do nich jakimkolwiek ſpoſobem przyłożyli, abo roſkazaniem, abo radą, abo zezwoleniem, abo pochwaleniem, abo pochlebſtwem, abo pobłażaniem, abo dopuſzczeniem, abo diſſymulacyą, milczeniem, nieprzeſzkodzeniem, niedonieśieniem do kogo należy, uczeſtnictwem, przechowaniem, obroną, &c. *Pſ.* 18. *v.* 13. *Od ſkrytych grzechow moich oczyść mię Panie, y cudze grzechy przebacz ſłudze twemu.*

P. 24. Co nas naybarźiey odſtraſza od grzechu?

O. Pamiątka oſtatecznych rzeczy, ktore ſą cztery: Smierć, Sąd Boży, Piekło; y Niebo. *Eccl:* 7 *v.* 40. *Pamiętay na oſtateczne twoje rzeczy, á na wieki nie zgrzeſzyſz.*

Ad Majorem DEI gloriam
& animarum ſalutem.

AKTY PRZEDNIEYSZYCH CNOT,

Ktore za żyćia codźiennie, y przy śmierći powinne być wzbudzane.

W Imię Oyca, y Syna, y Ducha Swiętego, Amen.

BOZE moy wſzechmogacy, mocno wierzę y wyznawam to wſzyſtko, cokolwiek do wierzenia podałeś Kośćiołowi twemu Katolickiemu, á to dla tego wierzę, że Ty, ktory jeſteś nieomylna prawda, to objawiłeś: y w tey wierze chcę żyć y umierać, y za tę wiarę gotow jeſtem żyćie moje położyć y krew przelać.

A z tą wiarą kłaniam śię tobię Bogu mojemu w Troycy Swiętey jedynemu. Dźiękuję tobie naydobrotliwſzy Boże, za wſzyſtkie łaſki y dobrodźieyſtwa mnie niegodnemu y wſzyſtkim kreaturom udźielone: y więcey śię ſpodźiewam łaſk y dobrodźieyſtw od nieprzebraney dobroći y hoynośći twojey: oſobliwie mam nadźieję w nieſkończonym miłośierdźiu twoim, że zbawiſz duſzę moję dla naydroższych zaſług żyćia y śmierći Pana naſzego JEZUSA Chryſtuſa.

Miłuję ćiebie Boże moy Dobroći nieſkończona z całego ſerca mojego, z całey duſzy mojey, ze wſzyſtkich śił moich, y za pomocą łaſki twojey będę ćię kochał przez całe żyćie y przez całą wieczność ſzczęśliwą.

Załuję ſerdecznie za wſzyſtkie grzechy moje, żem ćiebie Boga mojego dobroć nieſkończoną kiedykolwiek obraźił: chcę jak nayprędzey wyſpowiadać śię: przepraſzam nieſkończony Majeſtat twoy: proſzę

proſzę jak naypokorniey, przebacz mi dla zaſług Zbawićiela mego: ſtanowię mocno wyſtrzegać śię napotym wſzelkiey obrazy twojey.

Ofiaruję tobie Panie Boże, wſzyſtkie moje utrapienia y dolegliwośći, wſzyſtkie myśli, słowa, y uczynki na cześć y na chwałę twoję, nic onemi nie ſzukając, tylko jedynie wychwalenia Imienia twego świętego, y wypełnienia woli twojey: y te ſprawy moje żeby śię tobie podobały, łączę z naydroższemi zaſługami nayświętſzego żyćia y śmierći Zbawićiela y Pośrzednika mego: także jednoczę je z zaſługami Bogarodźicy Panny y wſzyſtkich Swiętych.

Matko Przenayświętſza, Matko Boga mojego, tobie w opiekę y w obronę oddaję duſzę moję, ćiało moje, żyćie moje y śmierć moję. Tobie śię oddaję za ſługę y za ſyna: Ty miey ſtaranie o mnie jako Pani o ſwoim ſłudze, jako Matka o ſwoim ſynu: á uproś mi błogosławieńſtwo wieczne u pierworodnego naymilſzego Syna twego, á Pana y Boga naſzego JEZUSA Chryſtuſa.

Swięty moy Anjele Strożu, ktory mię tobie poleconego od Boga, od początku żyćia mojego od tak wielu niebeſpieczeńſtw ratowałeś, y daley mię ſtrzeż y broń od wſzelkiego złego, á naybarźiey mię ſtrzeż od grzechu śmiertelnego, aż mię doprowadźiſz do ſzczęśliwey wiecznośći, abyś ze mnie pozyſkanego miał wieczną poćiechę.

Wſzyſcy Swięći, oſobliwie Swięći Patronowie moi, modlćie śię za mną, y uprośćie u Boga tę łaſkę, abym was na źiemi naśladował w cnotach, á w niebie razem z wami Boga naſzego chwalił, wielbił, sławił, y miłował przez całą wieczność.

Chwała Bogu Oycu, y Synowi, y Duchowi Swiętemu,
Jak była na początku, tak y teraz, y zawſze na wieki wiekow, Amen.

Boże bądź miłośćiw mnie grzeſznemu. Mow trzykroć bijąc śię w pierśi.

W Imię Oyca, y Syna, y Ducha Swiętego, Amen.

Przed,

Akty Cnot.

Przed, abo po tych Aktach zmowić głośno ze wszystkim ludem:
Oycze nasz, ktoryś jest w niebieśiech, &c.
Zdrowaś MARYA &c.
Wierzę w Boga Oyca wszechmogącego &c.
Dźieśięćioro Boże przykazanie, y pięć przykazań Kośćielnych.

Concilium Aquisgranense celebratum annô 816. *cap:* 23. *Rudibus, inquit, populis & carnalibus plana atq; communia, non summa atq; ardua prædicanda sunt, ne immensitate doctrinæ opprimantur potiùs, quàm erudiantur.*

Ad majorem DEI gloriam
& animarum salutem.